

2006/5. szám

Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány

Műhelymunkák

Magyarország lehetséges szerepe a
NATO válságkezelő műveleteiben

Szternák György
ezredes, egyetemi tanár

Bevezetés

A kontinens a 21. század kezdetén tovább viszi magával a megoldatlan problémáit, amelyek, többek között, a gyors technikai, technológiai fejlődésből, valamint az egyenlőtlen gazdasági körülményekből erednek. A globalizáció az európai államok számára egyszerre jelent objektív folyamatot, kényszert, másrészt a különböző nemzetközi szintű politikai, gazdasági kérdések bonyolult összességét.

A tanulmány mellékletében kísérletet tettünk Magyarország geopolitikai és geostratégiai helyzetének értékelésére. Nagyon röviden ehhez a munkához egy megjegyzést kívánunk tenni: a 21. század ellentmondása a világ egységesülésének (globalizálódás) és széttöredezettségének (lokalizáció) egyidejűsége és kölcsönhatása. A globalizáció gyors fejlődése ellenakciót vált ki a társadalmak többségében, felerősödik a lokalizáció, amely nemzeti, nacionalista, etnikai, vallási, kulturális különbségeken és identitáson alapuló mozgalmaknak kedvez. A globalizálódó világ ellensúlyaként felértékelődik a lokálisan meghatározott hely szerepe és az emberek részéről az ehhez történő ragaszkodás. A lokalizáció jelentése a helyhez kötés, a jelenségek hatókörének szűkítése, meghatározott helyre való korlátozása. A helyi jelző tartalma jelentheti az államot, egy-egy régiót, kistérséget, de a határon átnyúló együttműködést is. A helyi átalakulás, fejlődés éppúgy a globalizáció része, mint a társadalmi kapcsolatok területi bővülése térben és időben. A két folyamat kölcsönösen hat egymásra.

Az ezredfordulót követő biztonság- és katonapolitikai eseményekre hivatkozva a következő kérdések fogalmazhatók meg: Valóban új világrend kialakulásának vagyunk tanúi, ha igen, akkor különbözik-e ez a régitől, és melyek a legfontosabb jellemzői? Civilizációk, kultúrák, vallások összecsapásáról van-e szó, tényleg nem lehet megbékélés a keresztény és az iszlámvallás között? Létezik-e elfogadható egyensúly a globalizáció, a regionalizáció és a lokalizáció között? Ebben az egyensúlyban (vagy egyensúlytalanságban) megtalálják-e helyüket a kis nemzetek és a fejletlen országok? A világ biztonsági szervezetei képesek-e hatékonyan működni, vagy új szervezetek létrehozására van szükség? A tudományos és a technológiai fejlődés eredményeit képes-e az ember saját szolgálatába állítani, vagy folytatódik a környezet tudatos rombolása?

Az utóbbi időben, a mértékadó szakirodalomban gyakran olvashatunk *a hadügyi forradalomról, vagy a hadügy forradalmáról*. A tanulmány címében jelzett probléma vizsgálata okán, a szükséges mértékben, célszerűnek látszik elemezni a szakembereknek a hadügy forra-

dalmával kapcsolatos megállapításait.¹ A hadügyi forradalom eredményei, a lehetőségekhez mérten, megkövetelik a modernizációt a Szövetségben lévő országok fegyveres erőiben. Ez magában foglalja a felderítő, kommunikációs rendszerek gyártását és a legmodernebb információs rendszerek használatát annak érdekében, hogy növeljük az együttműködésre kijelölt erők hatékonyságát a válságreakáló műveletekben.

A hadügy forradalmának vizsgálata kapcsolódik a stratégiai szintű problémák vizsgálatához. A fegyveres erővel összefüggő stratégiai kérdéseket jellegüknél fogva nem lehet a napi politika szintjén és pártérdekek mentén elemezni. A stratégia nem azonos a jövő felmázasztásával vagy a kelleténél súlyosabb bemutatásával, mert ez a megközelítési módszer nem ad választ a kérdéseinkre. Más kutatási módszerre van szükség a fegyveres erővel összefüggő, tudományos igényű válaszok, tervek, stratégiák megfogalmazásához.

Néhány évvel ezelőtt Richard Florida a fejlődésről és a stratégiai jellegű kutatásokról könyvet jelentetett meg. A szerző megállapításai, melyeket a társadalomnak politikai, gazdasági és szociális problémáival kapcsolatban tett a fejlődés lehetőségének tükrében, a fegyveres erőre vonatkozó stratégiák kialakításakor jól hasznosíthatók. Várhatóan a jövőben egy ország fejlődési képességének a mutatója nem az egy főre jutó gazdasági növekedés lesz, hanem a társadalom megújulási lehetőségei, az újat alkotó képessége, a globális és a kontinentális rendszerekbe való politikai, gazdasági, védelmi beépülés szándékának, feltételének a megléte, az információs- és tudásalapú társadalom kiépítésének gyorsasága, valamint az ország intézményeinek erre való rugalmassága és képessége – hangsúlyozza a szerző. Más szóval, az ország gazdasági növekedésének az alapja, az újat alkotó képesség (kreativitás) megléte és annak alkalmazása. Az ország gazdasága hagyományos ágazatain belül a jövőben egyre fontosabb lesz az újat teremtő, újat előállító szektor vagy szolgáltatás.² Továbbá, az említett szektorokban dolgozók képzettsége, felkészültsége, ezeknek a megszerzéséhez szükséges oktatási háttér.

Ha elfogadjuk a szerzőnek ezt a véleményét, akkor nagyon kis módosítással, ez a megállapítás a védelmi szektorra is igaz. A fegyveres erő állományában is szükség van az alkotó, az új módszereket kereső katonákra, különösen azok körében, akik az állomány kiképzésével, felkészítésével, képzésével foglalkoznak. A fegyveres erő képességeinek kialakítása, fejlesztése nem képzelhető el alkotóképességgel, teremtőképességgel rendelkező állomány

¹ A fegyveres küzdelem elméletében és gyakorlatában végbement változásokat nevezi a szakirodalom a hadügy forradalmának. Más megfogalmazásban, a hadügy forradalmáról akkor lehet beszélni, ha annak egészében és minden alapvető elemében gyökeres, új minőséget képviselő változás bontakozik ki. A tudományos-technikai forradalom egyidejűleg oka és sajátos mozgató ereje is a hadügyi forradalomnak. Hadtudományi Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság Budapest, 1995. 480-481. oldalak.

² Richard Florida: The Rise of the Creative Class. Basic Books, New York 2002.

nélkül. Ugyanakkor nem hanyagolható el az sem, hogy az ilyen képességgel rendelkező állományt elfogadják a fegyveres erő intézményeiben, tanintézteiben, a csapatoknál és a bázison dolgozó kollégák, parancsnokok. Más szóval, számukra olyan körülményeket célszerű teremteni, hogy ezt a képességüket kamatoztathassák. Ennek érdekében széles körűvé kell tenni a teljesítmény tiszteletét, az általuk végzett munka megbecsülését, legalább úgy kell értékelni, mintha azt mi magunk hajtottuk volna végre.

A fegyveres erő jövőjével kapcsolatban fontos kérdés lehet az, hogy az újat alkotó, új módszereket alkalmazó, korszerű rész mekkora hányada lesz az egésznek. A korszerűtlen, nehézkesen működő részre nem célszerű anyagi forrásokat áldozni. Más megközelítésben, a Szövetség olyan változásokat, korszerűsítéseket, fejlesztéseket fogad el és támogat feltétel nélkül, amelyeket fel tud használni stratégiai célkitűzései megvalósításához. Másokat nem, sőt ösztönzi a tagállamokat az elavult rendszerek leépítésére és megszüntetésére. Ez kemény és keserves döntés, de a másik rész fejlődése, a fegyveres erő jövője szempontjából minél előbb meg kell hozni. Tapasztalatok alapján, a késlekedés folyamatos kiadásokkal jár, amely a korszerű rész további fejlesztésétől veszi el a forrásokat. Ez a megállapítás nem csak a szervezetre, a technikai eszközökre és a módszerekre vonatkozik, hanem a személyi állományra is. Ugyanakkor a döntés meghozatala feltételezi a politikai felső vezetés határozottságát, a katonai stratégia célkitűzésének ismeretét, az előrelátást a biztonságra, az érdekekre és a feladatokra legalább 10-15 évre. A szerző, Richard Florida eredményeire hivatkozva, igazi fejlődésre csak akkor van esélye a fegyveres erőnek, ha a szervezeti, technikai korszerűsítés mellett az állomány minőségi változása is kimutatható.

A probléma más megközelítésben a következőket tartalmazza: az újat alkotó, új módszereket alkalmazó, a hadtudomány eredményeit felhasználni tudó állományt nem gátolja a korszerűtlen intézmények, szervezetek vezetési-, parancsnoki szelleme. A teljesítményt, a sikert az elismerés, a megbecsülés követi. Más szóval, a nemzetközileg is elismert eredményekhez a válságreakáló műveletekben jól működő szervezetre, egymásban megbízó parancsnokokra és katonákra van elsősorban szükség, amelyek, és akik a feladat végrehajtásához megfelelő képességekkel, technikával és felszereléssel rendelkeznek.

A válságreakáló műveletek végrehajtására történő felkészítés általános jellemzői

A NATO állam- és kormányfőinek Prágában és Isztambulban megtartott csúcstalálkozóján a szövetség elkötelezte magát a válságreakáló műveletek végrehajtása mellett a jövőben. A kiadott közös nyilatkozat 4. pontjában a csúcstalálkozón résztvevő állam- és kormányfők rögzítették, hogy a NATO Reagáló Erő 2006 októberéig eléri a teljes hadműveleti készen-

létet, amelyhez a tagállamok többnemzeti, összhaderőnemi katonai műveleti képességekkel, anyagi erőkkkel és katonai szervezetekkel járulnak hozzá. Az említett erőkkkel a Szövetség meghatározott időn belül képes lesz a válságreagáló műveletek hatékony végrehajtására a tagállamok területén és azon kívül. A dokumentum hangsúlyozza továbbá, hogy a tagállamok mindent megtesznek a terrorizmus elleni harc sikeres végrehajtása érdekében a világ bármely térségében. Fokozzák képességüket a vegyi-, biológiai-, radiológiai- és nukleáris fegyverek elleni védelem területén, és egyidejűleg korszerűsítik a Polgári Veszélyhelyzet Tervezés munkáját.³

A határozat tartalmát elemezve egyértelműen megállapítható, hogy a jövőben, tudományos igényességgel kutatni szükséges a témával összefüggésben, a válságreagáló műveletek elméletét és gyakorlatát, a katonai szervezeteket, a lehetséges képességeket és a katonák felkészítésének legfontosabb jellemzőit, valamint hazánk eredményes részvételének lehetőségeit a Szövetség által szervezett válságreagáló műveletekben.

A Szövetség katonai terminológiájában a béketámogató hadműveletek helyett meghonosodni látszik a *Crisis Response Operations*, válságreagáló műveletek kifejezés. Más szóval, a válságreagáló műveletek összetevőiben, tartalmában, a végrehajtás jellemzőiben bővebb, mint a béketámogató műveletek. Ez utóbbi, az előzőnek része. A béketámogató műveletek elméletével és gyakorlati végrehajtásával kapcsolatban számos, jól hasznosítható szakirodalom áll a kutatók rendelkezésére, míg a válságreagáló műveletekkel összefüggésben alig néhány. Talán ez is magyarázza az esetenként előforduló csoportosítási és fogalomalkotási zavarokat a szakemberek részéről. A válságreagáló műveletek összességében azokat a katonai és nem katonai jellegű műveleteket tartalmazzák, amelyeket korábban a *nem háborús katonai műveletek (Military Operations Other Than War)* körébe sorolt a szakirodalom.⁴ Más megfogalmazásban, a válságreagáló műveletek olyan többcélú műveletek, amelyek magukba foglalják a politikai, a diplomáciai, a katonai és a civil tevékenységeket, a nemzetközi emberi jogokkal összhangban indítják és hajtják azokat végre, hozzájárulnak a konfliktus megelőzéséhez.

³ (Prague Summit Declaration, NATO Press Release, 2002/127.)

⁴ A nem háborús katonai műveletek felosztásával, tartalmával kapcsolatban átfogó tanulmányt jelentetett meg Deák János, akinek munkáját felhasználtuk eredményeink indoklásához. Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány 2005. 1. szám, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest.

A tanulmány megírásához további hasznos információval szolgált Kőszegvári Tibor és Resperger István írása, akik a terrorizmus elleni küzdelem problémáit és jövőbeni feladatait vizsgálták a katonai erő alkalmazása lehetőségének tükrében. Kőszegvári – Resperger: A terrorizmus elleni küzdelem katonai feladatai. Egyetemi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Könyvtára, Budapest 2005.

A NATO a válságreakálással kapcsolatban az elmúlt év májusában, a Katonai Bizottság vezetésével kézikönyvet dolgoztatott ki, amelynek rövid tartalmáról a tanulmány további részében szólunk.

A fogalom vizsgálatából megállapítható, hogy a katonai szemben állást követően a Szövetség kibővítette korábbi feladatait a válságreakáló műveletekkel és ennek sikeres végrehajtásához más erők és szervezetek segítségére is igényt tart. A siker érdekében velük szorosan együttműködik. A képesség megszerzésére készíti fel a válságreakáló műveletben résztvevőket, vagy ahhoz nyújt segítséget.

Az ország biztonságának elemzésekor a szakemberek nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a válságok kezelése, a konfliktusok megelőzése, az ipari- és természeti katasztrófák elhárítása, következményeik sikeres felszámolása társadalmi érdek, nemzeti és szövetségi szükségszerűség, az ország biztonságának kulcseleme. Ma már nem szükséges bizonyítani, hogy a válságkezelésre, a konfliktus-megelőzésre, a válságreakáló műveletekre, a katasztrófa elhárításra terveket kell kidolgozni, és az abban foglaltakat célszerű gyakoroltatni a vezetésben résztvevőkkel. Ez lehet az alapja a megelőzésnek, a felkészülésnek, a hitelességnek és annak, hogy képesek leszünk a következményeket a leghatékonyabban felszámolni. Másképpen, az ország érdekeit képviselni, értékeit és lakossága szociális biztonságát megvédeni. Külhoni szolgálat esetén, az állomány és a technika megóvásával, a feladatot maradéktalanul teljesíteni.

Mértékadó szakirodalom alapján a fegyveres küzdelemmel kapcsolatos változások három fő csoportba oszthatók: először, a korszerű, katonai jellegű technológiák egyedi és összetett alkalmazása a fegyveres küzdelem különböző formáiban. Másodszor, a fegyveres küzdelem törvényeiben, elveiben, a stratégiákban, doktrínákban és a műveleti elgondolásokban történt változások, ezek megjelenése a gyakorlatban; és az elmúlt évek nem háborús katonai műveleteiben, a világ különböző térségeiben. Harmadszor, a hadtudományban bekövetkezett fejlődés, az új technológiák és technikák hatása a katonai szervezetekre, a katonák felkészítésére és kiképzésére, valamint a tisztképzésre.

A válságreakáló műveletek elméletének vizsgálata szempontjából, a hadügy forradalmára vonatkozóan, további kutatást igényel a háborús- és nem háborús műveletek törvényeinek, elveinek, belső tartalmának, a műveletek megvívása körülményeinek teljes körű feltárása. A nem háborús műveletek lehetséges céljának, ehhez kapcsolódóan, a fegyveres erő feladatának pontos megfogalmazása kiemelt feladat a kutatók számára, a korábbi tapasztalatok feldolgozása alapján. Erre a vizsgálatra azért is szükség van, mert a nem háborús műveletek végrehajtására sor kerülhet fegyverrel és fegyver nélkül. Ebben az esetben vizsgálatra szorul a

jog és a hadijog megváltozott szerepe is. Ez a tény minden esetben teljes körű elemzést igényel a műveletek tervezése, szervezése során, éppen az állomány megóvása érdekében, ugyanis a fegyverrel történő feladat végrehajtás feltételezi a többi résztvevő (ellenségeskedő felek) részéről is a fegyver alkalmazását. Ebben az esetben, véleményünk szerint, a fegyveres küzdelem valamelyik formájáról, fajtájáról van szó, nem tisztán békeműveletről. Ha csak a formát vesszük figyelembe és nem a tartalmat, félrevezető lehet, a szükségesnél nagyobb emberi, anyagi és technikai veszteséget okozhat. Végso soron nem teljesül a művelethez kapcsolódó, a művelet céljaként megfogalmazott politikai és katonai végállapot.⁵

A fegyveres küzdelemmel összefüggő vizsgálatok fontosságát napjaink háborús- és nem háborús katonai műveleteiből levonható következtetések is indokolják. Úgy gondoljuk, a vizsgálatok eredményei, a tapasztalatok összegzése lehetőséget ad a szakembereknek, hogy javaslatokat tegyenek a fegyveres erők korszerűsítésére, a katonák felkészítése, kiképzése minőségének javítására, a parancsnoki rendszerek átalakítására és a civil-katonai kapcsolatok fejlesztésére.

Egy átfogó vizsgálat szempontjai a következők lehetnek: a konfliktusok, háborúk mögötti okok és szándékok; a résztvevők és a főszereplők; a válságkörzet majd a hadszíntér jellemzői; a konfliktusban, háborúban lévő erők összetétele, jellemzői; a technológiai eszközök és fegyverrendszerek elemzése; a hadijog érvényesülése és az erő alkalmazása.

A nem háborús katonai műveletekben a hadszíntér is „kibővült” a következőkkel: városok és lakott települések, amelyeket el kell foglalni és folyamatosan ellenőrizni; kommunikációs-, pénzügyi- és számítógépes rendszerek; rendőrségi és más, a biztonsággal összefüggő ellenőrzési területek. Ez azt jelenti, hogy az említett területeknek a tudományos igényű vizsgálata is szükséges a művelet teljesebb előkészítése céljából.

A jövőben vizsgálni célszerű még: a halálos és nem halálos eszközök, a robottechnika, alkalmazásának lehetőségét. Az alkalmazott erők, szervezetek sebezhetőségét, a túlélőképeséget, önálló tevékenységük körülményeit. Milyen kapcsolat van a politikai döntés, a várható költségek, az erő alkalmazása, a politikai és katonai végállapot között? A felderítés és a pszichológiai műveletek jelentőségét. A nem összevethető erők (aszimmetria) közötti harc jellemzőit a műveletekben. A politikai konszenzus és a befolyásolás, a provokáció megjelenését a műveletekben. Felismerésük lehetőségét, és még más vizsgálandó témákat, területeket, amelyek a fegyveres küzdelemhez tartozhatnak. A teljesség igénye nélkül felsorolt tényezők és

⁵ A katonai műveletek típusait és jellemzőit vizsgálta Deák János, aki összevetette a keleti és a nyugati hadikultúrák legfontosabb eredményeit, valamint a napjainkban zajló műveletek tapasztalatait. Tanulmányában tett megállapításai hasznos tudnivalókkal szolgálhatnak a problémát széleskörűen vizsgáló kutatók számára. Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Tanulmány (kézirat), Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest, 2005.

jellemzők hatással vannak a stratégiai gondolkodásra és a műveletekkel kapcsolatban lévő, tudományos igényű kutatásokra.

A válságreakáló műveletekre történő felkészítés katonai jellemzői

Napjainkban népszerű kutatási téma a 21. századi fegyveres erő lehetséges szervezetét, fegyverzetét, felszerelését és feladatait vizsgálni. Az eddig elvégzett munkát számos hazai és külföldi szakirodalom megjelenése igazolja. Szinte valamennyi, a hadtudomány különböző szakterületével foglalkozó kutató véleménye megegyezik abban, hogy a téma vizsgálatakor szükség van átfogó geopolitikai, geostratégiai elemzésre is, *(erre tettünk kísérletet a mellékletekben)*. Továbbá, a fegyveres erők helye, szerepe, lehetséges feladatuk ma már lényegesen megváltozott. Ezek az ismérvek teljes egészében mások, mint a katonai szembenállás időszakában voltak.

Az általános megállapításokból megvonható az a következtetés, hogy az előző időszakban kialakult szemléletmód váltásával egyidőben a katonák felkészítésében, kiképzésében korábban alkalmazott módszerekkel is szakítani kell. A várható feladatokra jobban felkészítő, új és hatékonyabb eljárásokra van szükség, hiszen ezeket, a feladatokat – a válságreakáló műveleteket – a fegyveres erő más szervezetekkel együtt, azokkal szorosan együttműködve hajtja végre.

A korábbi tapasztalatok alapján a válságreakáló- és a békeműveletek teljes időtartama alatt továbbra is jelen lesz a média, így a közvélemény a lehető legnagyobb tájékozottsággal fog bírni az események kimeneteléről. A műveletek során elért sikerek és az esetleges kudarcok szinte azonnal ismertté válnak a közvélemény előtt. Ez azt jelenti, hogy a parancsnokok többségét célszerű felkészíteni a „médiaszereplésre”, a különböző nyilatkozatok megtételére és a sajtótájékoztatón történő magatartásra.

Hazánk részvételi lehetőségének vizsgálata során célszerű tudományos igényességgel elemezni a közelmúltban lezajlott háborús- és nem háborús katonai műveleteket. *Ezekből megvonható következtetés, hogy erősödik a műveletek össz-haderőnemi jellege és a műveletek is változnak, fejlődnek. A valamennyi haderőnemre kidolgozott szabályzók és doktrínák lehetővé teszik az egymást támogató, a tér minden részére (dimenziójára) kiterjedő, összefüggő, időben összehangolt összhaderőnemi művelet végrehajtását.*

A válságreakáló műveletekben valamennyi tagállam fegyveres erejének – függetlenül a nagyságától – meg van a feladata, amennyiben rendelkezik a szükséges, a művelet tervezése idő-

szakában meghatározott, képességgel. Másképpen, a kis alegységeknek (harccsoportoknak) a tevékenysége is hasznos lehet a művelet egésze szempontjából.⁶

Hazai katonai szakértők egy részének az a véleménye, hogy a fegyveres erő egységeit, alegységeit elsősorban a békeműveletek végrehajtására, másodsorban a válságreagáló műveletekben való részvételre célszerű felkészíteni a jövőben. Ez a vélemény további vizsgálatot igényel a szakemberek részéről, amelyet a biztonsági és a katonai stratégia tükrében célszerű végrehajtani. Nem felejtethjük el, hogy a szakirodalom szerint a békeműveletek a válságreagáló műveletek része. Így helytelen az egyiket vagy a másikat kiemelni a fegyveres erő feladatai, a stratégiai célkitűzés szempontjából. Az önkéntes hadkiegészítésen alapuló fegyveres erőben jelenleg sincs jogi akadálya annak, hogy a személyi állomány a nemzetközi katonai műveletekben részt vegyen, ha egyéb kizáró ok nincs. Ugyanakkor az ott történő fegyverhasználat jogi háttere vizsgálatot igényel a szakértők részéről.

A prágai csúcstalálkozón tett magyar felajánlások a speciális képességek kialakítására (műszaki-, vegyvédelmi-, biológiai-, egészségügyi-, rendészeti- és CIMIC alegységek) az előbb említett alkalmazási lehetőséget és véleményt igazolják.

A válságreagáló műveletek sikeres végrehajtásával kapcsolatos igény átértékelte a fegyveres erő, a katonák szerepét és kötelességét a társadalomban. A Szövetség új országainak többségében a közvélemény figyelme nagymértékben a katonai reformra, a védelmi ipar átalakítására, valamint a fegyveres erő és a társadalom kapcsolatában meglévő feszültségek enyhítésére helyeződött át. A katonai szembenállás megszűnte után egy sor európai ország komoly mértékben csökkentette katonai erejét, és folyamatosan csökkenti a katonai kiadásokat. Ma már a tagországok nem fogadják el az ideológiai tartalmú indoklást a katonai költségek (kiadások) növelése érdekében.

A kontinens, a tagországok biztonsága azt a követelményt támasztja a Szövetség fegyveres erejével szemben, hogy Európától távoli területeken legyen képes eredményes válságreagáló művelet végrehajtására.

A biztonság, a biztonságpolitika, a stratégiák és a fegyveres erő feladata összefüggésekről 2004-ben konferenciát tartottak. A konferencián neves szakértők vitatták meg a fegyveres erő lehetséges feladatait a kontinens, a NATO és az Európai Unió biztonságának tükrében.⁷ A szakértők többségének véleménye hasonló volt a korábban felsorolt állításainkkal.

⁶ Hadviselés és békeműveletek. Igazi katonák-e a nem háborús jellegű katonai tevékenységek végrehajtói? Joint Force Quarterly 1997. 14. szám. 111-116. oldalak, fordította: Szabó Ferenc.

⁷ Manfred Wörner Alapítvány: A biztonságpolitika és a külpolitika. Konferencia a Politika Tudományi Intézetben Budapest, 2004. november 25–26.

Véleményünk szerint a fegyveres erő a megváltozott követelményeknek csak úgy tud megfelelni, ha új kiképzési rendszerek kerülnek bevezetésre, amelyek teljes mértékben illeszkednek a Szövetség rendszerébe.⁸ Az új képzési, kiképzési rendszernek biztosítania kell a válságreagáló műveletek sikeres végrehajtásához szükséges képességek megszerzését. Ezt a folyamatot bonyolítja, hogy egy éve tértünk át az önkéntes hadkiegészítésen alapuló haderő kialakítására. Ez az esemény a korábban kialakított rendszerek, módszerek, folyamatok szigorú felülvizsgálatát, ha szükséges, cseréjét teszi szükségessé. Ezek közül a legfontosabb lehet a várható feladatoknak megfelelő képességek kialakítására irányuló képzés, kiképzés, az új szervezetek mindenoldalú felkészítése, a Szövetségben alkalmazott ellenőrzési feladatok sikeres teljesítése. Más szóval, a képességeknek történő megfelelés a fegyveres erő minden területén és minden szervezeténél. A fegyveres erő képességeinek kialakítása, fejlesztése nem képzelhető el alkotóképességgel, teremtképességgel rendelkező állomány nélkül, mint ezt a bevezetőben bővebben kifejtettük. A szakirodalomban a képesség azt jelenti, hogy a fegyveres erő kész a harctevékenységre, a feladat végrehajtására, összetevői folyamatosan változhatnak a feladattól függően.⁹

A fegyveres erő képessége, harcképessége magában foglalja a katonai és nem katonai műveletek sikeres végrehajtására való alkalmasságot, a haderőnemek együttműködését, melynek elméleti és gyakorlati elemei vannak.¹⁰ A fogalmakhoz néhány megjegyzést célszerű tennünk: *először*, az ismerethez szorosan hozzátartozik a tudás fogalma, amely magában foglalja az ismeretek logikai összefüggéseken alapuló rendszerének teljes elsajátítását. *Másodszor*, a jártasság szintjén a katonák (alegységek) már viszonylag könnyen képesek a meglévő ismereteiket új feladatok során alkalmazni. *Harmadszor*, a jártasságok és a készségek többnyire bo-

⁸ A Magyar Honvédség kiképzési rendszerének átalakításával, a célkitűzések megfogalmazásával és a követelmények meghatározásával részletesen foglalkozik a Honvéd Vezérkar főnökének intézkedése. A Honvéd Vezérkar főnökének 65/2004. (HK 20.) HVKF intézkedése a Magyar Honvédség kiképzési rendszerének átalakításáról, valamint a Magyar Honvédségnél folytatott kiképzés középtávú célkitűzéseiről és követelményeiről.

⁹ Katonai Kislexikon Honvéd Vezérkar Tudományszervező Osztály. Budapest, 2000. 49. oldal

¹⁰ Ismeret: a valóságra, illetve ennek valamely területére vonatkozó tapasztalatok, fogalmak összessége. Valaminek az ismerete: tájékozottság valamiben. Tanulással megszerzett tudás.

Ismeret: a megismerő tevékenység eredményeként létrejött, az objektív valóság (a világ) tényeit és absztrakcióit (a leglényegesebb tulajdonságok kiemelését és általánosítását) különböző szinten tükröző tudattartalom.

Jártasság: valamit jól ismerő, tapasztalt, valamiben gyakorlott. Valamiben való gyakorlottság, tájékozottság.

Jártasság: az elsajátított ismeretek alkotó, kombinatív felhasználása, teljesen új helyzetben történő alkalmazása.

Készség: valaminek a megtételére való hajlandóság, szándék. Gyakorlattal, gyakorlással kifejlesztett képesség, ügyesség. A pszichikai funkciók cselekvés céljára, lényegére irányulnak.

Készség: a tudatos tevékenység automatizált komponense, amely a tevékenység többszöri ismétlése, gyakorlása során fejlődik ki.

Képesség: valamely tevékenységre, teljesítményre való testi-lelki adottság, alkalmasság, tehetség. Olyan pszichikus funkció, illetve funkciók rendszere, amely egy bizonyos tevékenység végrehajtását teszi lehetővé.

Képesség: azoknak az egyéni tulajdonságoknak az összessége, amelyek valamilyen cselekvés elvégzésének lehetőségeit, feltételeit teremtik meg.

Magyar Larousse Enciklopédia 2. Akadémiai Kiadó, Budapest 1992.

nyolult kölcsönhatásban vannak egymással, többszörösen egymásra épülnek. *Negyedszer*, a jártasság és a készség, gyakorlás (kiképzés) hiánya miatt, viszonylag hamar „megkopik”, a képesség, ha kifejlődik, akkor tartósan megmarad. Tehát, a jártasság és a készség tanítható, tanulható, a képesség fejleszthető.

A fogalmak tartalmi jellemzői feltételezik, a képesség tanulással és a valóságos helyzetet megközelítő gyakorlással sajátítható el. Napjainkban a képesség kibővült azzal, hogy a fegyveres erőnek együtt kell működnie polgári-, nem kormányzati- és más szervezetekkel a nem háborús katonai műveletekben.

Az elmélethez sorolható: a társadalmi elfogadottság, a nemzeti katonai stratégia, az összhaderőnem-, a haderőnemek és fegyvernemek-, szakcsapatok doktrínája, a szabályzatok, a műveleti utasítások és a vezetés színvonala. *A gyakorlati elemhez sorolható:* a fegyveres küzdelem megvívásához szükséges szervezetek, technikai eszközök, a logisztikai támogatás, a készenlét fokozatai, tartalma és a tartalékos állomány felkészültsége, valamint az állomány képzése, kiképzése és a védelmi szektor felkészítése.

A harcképesség más megközelítésben magában foglalja *a fogalmi, erkölcsi és a fizikai összetevőket is*. A képességen alapuló fegyveres erő szempontjából kiemelkedő szerepe lesz az olyan fogalmi összetevőknek, mint az összhaderőnemi-, haderőnemi doktrínák és a haderőfejlesztés elmélete, valamint a többnemzeti keretben történő tevékenység.

A doktrínákkal szembeni követelmény: legyenek alkalmazkodóak, útmutatóak, leíró jellegűek és a „*hogyan gondolkozzunk*” kérdésekre adjanak választ. A haderőfejlesztés elgondolása segítse elő olyan haderő kialakítását, amely: *biztosítja a nemzeti biztonsági- és katonai stratégiák céljainak teljesítését; a többnemzeti, összhaderőnemi, válságreagáló műveletek végrehajtását; a siker elérését a Szövetség területén és azon kívül.*¹¹

A tagállamok korábbi gyakorlatát elemezve megállapítható, hogy a szerződéses és hivatásos állományt magába foglaló fegyveres erő követelményeiben, tartalmában, időtartamában megújuló, egységes, egymásra épülő képzési, kiképzési rendszert igényel.

A kutatási eredményeket és a korábbi tapasztalatokat felhasználva, a jövő fegyveres erőit célszerű modul szervezetekből kialakítani, amelyek korszerű fegyverzettel vannak felszerelve és viszonylag könnyen szállíthatók. Más szóval, olyan fegyveres erő kialakítására

¹¹ A fegyveres erő képességének négy területe van: mennyiségi, a katonák, a fegyverek, a felszerelések stb. száma, illetve mennyisége; technikai, a fegyverek és felszerelések hatékonysága és technikai szintje; szervezeti, a csapatok egysége, fegyelmezettsége, képzettsége és morálja, valamint a parancstovábbítás és az ellenőrzés hatékonysága; a társadalmi, a társadalom képessége és hajlandósága a katonai erő hatékony alkalmazására. (Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása 130–131 oldalak. Európa Könyvkiadó Budapest, 1998.)

van szükség a jövőben, amely képes végrehajtani a harci-, a válságreakáló- és a humanitárius műveleteket, lehetőleg azonos eredményességgel.

A szakirodalom alapján a béketámogató művelet magában foglal: konfliktus megelőzést, béketeremtést, békekikényszerítést, békefenntartást, békeépítést és a humanitárius műveleteket. Korábban megjelent egyetemi jegyzetünk fejezetében ismertettük azokat a fogalmakat, amelyek a béketámogató művelet egyes fajtáihoz köthetők.¹² Véleményünk szerint a béketámogató művelet összetett és bonyolult feladat, amelynek végrehajtására történő felkészítést célszerű körültekintően megszervezni és végrehajtani. A felsorolt fajták eredményes végrehajtása külön-külön felkészítést igényel. Ez azt is jelenti, hogy a válságreakáló műveletek tervezése és szervezése során kiemelten fontos pontosan tisztázni, hogy melyik műveleti fajta végrehajtására (alkalmazására) kerül majd sor. Korábban végrehajtott műveletek tapasztalataira hivatkozva, az említett fajták közül egyszerre több is jelen lehet a válságkörzetben.

A fegyveres erőre, az alegységekre, a katonákra előírt képességek fokozatosan (szintenként) érhetők el, így ennek megfelelően célszerű a képzési, kiképzési szinteket meghatározni, az ezekhez alkalmazható technikai és technológiai háttérrel kialakítani a különböző kiképző bázisokon és tanintézetekben. Ez a feladat megköveteli az ellenőrzéssel, a számonkéréssel, a felméréssel kapcsolatos követelmények újragondolását, meghatározását. Véleményünk szerint az ellenőrzéseket úgy célszerű végrehajtani, hogy azok feltételei minél jobban feleljenek meg a várható alkalmazási körülményeknek. Továbbá, ha az ellenőrzéseket minden esetben követi az értékelés, akkor az állományt a lehető legteljesebben fel lehet készíteni és az alkalmazott kiképzési, képzési módszereket folyamatosan javítani az ellenőrzés tapasztalatai alapján.

A fegyveres erő felkészítése, kiképzése olyan céltudatosan programozott tevékenység, amelynek eredményeként a katona, illetőleg a katonai közösség felkészül feladatainak végrehajtására, a fegyveres küzdelem sikeres végrehajtásához szükséges mesterségbeli tudás megszerzésére, szellemi és fizikai értelemben egyaránt. A felkészítés tágabb fogalom, mert magában foglalja a kiképzésen túli területeket is, mint az erkölcsi, pszichikai, pedagógiai területek.¹³ A gyakorlati tapasztalatokat figyelembe véve célszerűnek látszik az egységes kiképzési rendszer kialakítása, amely valamennyi állománykategória felkészítésének jellemzőit tartalmazza. Ugyancsak fontos szempont lehet, hogy a katonai műveletek mindegyikének sikeres végrehajtása feltételeit célszerű a követelményekben megjeleníteni valamennyi állománykate-

¹² A válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a XXI. században. Szerk.: Padányi József, Egyetemi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest, 2004.

¹³ Katonai Kislexikon Honvéd Vezérkar Tudományszervező Osztály. Budapest, 2000. 41. oldal.

góriánál. Más szóval, tiszti-, tiszthelyettesi- és katonai kézikönyvek elkészítésére van szükség, válságreakáló műveleti fajták és formák szerint, nyomtatott vagy elektronikus kivitelben.

Más országok tapasztalatai alapján a kiképzési bázisokat, tanintézeteket célszerű úgy fejleszteni, hogy azokat más tagállamok is tudják használni a jövőben. Másképpen, lehetőség legyen a „többnemzeti, összhaderőnemi, összefegyvernemi” képességek kialakítására, a gyakorlások ilyen körülmények közötti megtartására.

Az elmúlt években végrehajtott béketámogató műveletek tapasztalatai bizonyítják, hogy a katonáknak nem csupán a harc megvívására kell felkészülniük, hanem egy sor olyan tevékenység végrehajtására is, amelyek nem tartoznak szorosan a fegyveres küzdelem kérdéskörébe. Ezek lehetnek a diplomáciai, a rendőri, a közigazgatási és elsősegély-nyújtási feladatok.

Azokban az országokban, ahol megszüntették a sorozáson alapuló hadkiegészítést, alapjaiban célszerű megváltoztatni az „alapkiképzés” korábbi gyakorlatát is. Meghatározó lett, hogy a katonai szolgálatot önként vállaló, motivációval rendelkező, együttműködést igénylő szerződéses katonát kell felkészíteni a katonai szakma alapismereteinek elsajátítására az első hónapban. Mindezt úgy kell végrehajtani, hogy a katonák kellő alapot kapjanak a további ismeretek megszerzéséhez. Az újrendszerű képzés biztosítsa a pozitív élmények megszerzését a katonák számára. Egy következő sajátosság lehet, hogy az alapismeretek elsajátítását egyénre szabottan célszerű végrehajtani a sikerélmények megszerzése érdekében. Ez azt jelenti, hogy a kiképző, a felkészítő igazi mestere a szakmájának, rendelkezik bizonyos pedagógiai ismeretekkel, és ennek alapján képes átadni szakmai tudását a katonáknak. A megszerzett tudás vizsgálattal történő ellenőrzése a katona előtt legyen ismert, tudja azt, hogy milyen szempontok, milyen követelmények teljesítése alapján értékelik, milyen szint elérése, milyen értékelést eredményez, amelyek a továbblépés, az előrelépés feltételei.

Véleményünk szerint, a válságreakáló műveletekben a feladatok végrehajtása olyan stresszhelyzetbe hozhatja a katonákat, amelyekre a kiképzés során célszerű őket felkészíteni. Valóban, a kiszolgáltatott, sérült, halott, éhező, nyomorban élő, segítségre szoruló emberek, gyerekek sokaságának látványa olyan hatással lehet a békeműveletek résztvevőire, ami akadályozhatja a feladat eredményes végrehajtását.

A NATO doktrínái, kézikönyvei a fegyveres küzdelem két fajtáját különböztetik meg: az Észak-atlanti Szerződés V. cikkelye szerinti háborús műveleteket és a nem V. cikkely szerinti válságreakáló műveleteket.¹⁴

¹⁴ AJP 3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations.

A doktrína valamint a Szövetség Katonai Bizottsága témával kapcsolatos direktívája a válságreagáló műveletekhez sorolja: a kimenekítési műveleteket, a természeti katasztrófák esetén nyújtandó támogatást, a humanitárius segítségnyújtást, a különböző szankciók és embargók katonai támogatását.¹⁵

A felsorolt feladatokból levonható legfontosabb követelmény a műveletben résztvevő katona számára az, hogy nincs nevesíthető ellenség, csupán a műveletben (konfliktusban) szereplő felek vannak. Ezek egy része nem fogadja el a nemzetközi szervezetek határozatát, akaratát a békével és biztonsággal kapcsolatban. Így ellenük (velük szemben) valamilyen kényszerítő eszközre van szükség, a lehetőségek függvényében. Más típusú veszély esetén, a katona segítséget nyújt az emberi életek mentésében és a károk helyreállításában. Ezek a körülmények, feladatok alapvetően más szemléletet követelnek meg mind a parancsnokoktól, mind a katonáktól. A művelet tervezése és végrehajtása teljes időszakában fontos szerepe van a civil-katonai kapcsolatoknak, a jó együttműködésnek.

A válságreagáló műveletek végrehajtásához a NATO politikai és katonai vezetői Washingtonban, majd Prágában döntöttek a NATO Response Force (NRF; a NATO Reagáló Erő) létrehozásáról. A szervezet megalakítása 2003-ban kezdődött és a teljes készenlétet, valamennyi erő bevetettségét 2006 végére kell elérni. A biztonsági- és katonapolitikai helyzet azt követeli meg, hogy a reagáló erővel szemben a katonai vezetés igen magas követelményeket támasszon, melyeket a résztvevő tagállamoknak teljesíteni kell. A magas készenlét, a telepíthetőség, a túlélőképesség, a logisztikai ellátottság, a feladat sikeres végrehajtása elsősorban a felkészítésen és a kiképzésen múlik, amelynek szempontjait a Szövetség határozta meg. Ugyanakkor a siker feltételezi a legkorszerűbb egyéni és kollektív fegyverzet és felszerelés meglétét.

¹⁵ MC 237/2 NATO Military Policy for Crisis Response Operations.

Itt jegyezzük meg, hogy az ENSZ elvei kismértékben eltérnek a NATO-ban elfogadott csoportosítástól. Az ENSZ a következő felosztást alkalmazza:

Megelőző diplomácia: a viták eszkalációjának megelőzése közvetítés és tárgyalás útján.

Béketeremtés: diplomáciai erőfeszítések, amelyek arra irányulnak, hogy az ellenségeskedő feleket békés úton rábírják az egyeztető tárgyalásokra és a konfliktust békés úton rendezzék.

Békefenntartás: az ENSZ vagy más szervezetek katonai, rendőri és civil tagjainak a jelenléte az érintett területen, a konfliktusban résztvevő felek egyetértésével. Általában tűzszüneti egyezmény végrehajtásának ellenőrzése, a felek szétválasztásának a végrehajtása lehet a legfontosabb mozzanat.

Békekényszerítés: az ENSZ Alapokmány VII. fejezet szerinti, fegyveres erő alkalmazásával járó, a nemzetközi béke és biztonság fenntartására, helyreállítására irányuló beavatkozás (agresszió, fenyegetés, békeszerződés megszegése stb.).

Békeépítés: konfliktus utáni, főleg polgári jellegű tevékenység, amelybe valamennyi olyan feladat beletartozik, ami a normál békés élet elérését tűzi ki célul. (Magyar Honvédség Békefenntartó Kézikönyv. Honvédelmi Minisztérium Budapest, 2004. 5-7. oldalak.

A tagállamok vezetőinek ez a döntése összhangban van a korábbi, *Többnemzeti Összhaderőnemi Alkalmi Harci Kötelék* (*Combined Joint Task Forces*) koncepcióval, amely korábban született és szorosan kapcsolódik a válságkezelő műveletek elméletéhez.

Többnemzeti Összhaderőnemi Alkalmi Harci Kötelék: a NATO-n belül (a partnerországokkal együttműködve) létrehozott, többnemzetiségű, több haderőnemet magában foglaló, alkalmilag kialakított fegyveres erő, amely a feladat által meghatározott nagyságú (zászlóalj, dandár, hadtest) lehet. Ez az erő alkalmas a válságkezelésre, szárazföldön, vízen és a levegőben egyaránt, a Szövetség határain belül és kívül, meghatározott ideig a konfliktusok megelőzésére, a válságkezelő- és a békeműveletek végrehajtására a NATO parancsnokság irányításával.

Alapelvek: a NATO tagországok területi egységének és sérthetetlenségének a biztosítása, a béke és a biztonság garantálása a kontinensen; a kötelékek alkalmazása az ENSZ, az EBESZ és az EU felkérésére, az ENSZ mandátum megküldése az Észak-atlanti Tanács részére; a válságkezelő műveletek mindvégig politikai ellenőrzés alatt maradnak; a tagországok és a partnerországok kormányainak a felkérése a részvételre; a hadműveletek közös végrehajtása.

Célkitűzések: az új európai biztonságpolitikai környezetben, a megváltozott viszonyok követelményeinek megfelelően a NATO politikai, katonai szervezetét rugalmasabbá tenni ahhoz, hogy a Szövetség hatékonyan teljesítse az új feladatokat. Az új katonai vezetési rendszer legyen rugalmas; alkalmazkodjon a váratlan kihívások és kockázatok gyors kezeléséhez; továbbra is biztosítsa a kollektív védelem vezetését; költségvonzatai minimális szinten maradjanak. A CJTF-koncepció alapján olyan erőket kell létrehozni, hogy azokat az Európai Unió is irányíthassa. A harci kötelék felépítését az "elkülöníthető, de nem a különálló" elv alapján kell kialakítani. A harci kötelék legyen képes eredményesen tevékenykedni a Szövetségi rendszer területén kívül, legyen alkalmas a nem az 5. cikk szerinti válságkezelő, konfliktusmegelőző feladatok végrehajtására, beleértve a humanitárius segítségnyújtást és a katasztrófák következményeinek felszámolását is.

Feladatok: a NATO-tagországok érdekeinek védelme a Washingtoni Szerződés vonatkozó pontjai alapján. A helyi válságok kialakulásának, kiterjedésének megakadályozása a Szövetség határain kívül. A béketeremtő, békekikényszerítő hadműveletek végrehajtása, kedvező feltételek megteremtése a békés rendezéshez; a békefenntartás és azt követően a békeépítés feladatainak végrehajtása. A szembenálló felek kényszerítése a nemzetközi szerződések és határozatok betartására; a békefenntartásban való részvétel, terület- és fegyverzet-

ellenőrzés, a hajózás és a légi közlekedés biztosítása; humanitárius segítségnyújtás, kutatás és mentés, a lakosság elszállítása. A polgári hatóságok feladatai ellátásához segítségnyújtás.¹⁶

Látható, a válságreagáló műveletek végrehajtására hozott politikai döntés, majd ezt követően a kidolgozott és elfogadott műveleti doktrína, a CJTF koncepció továbbfejlesztése, amely figyelembe veszi a korábbi tapasztalatokat és konkrét hozzájárulást vár el a tagállamoktól.¹⁷

A tanulmány címében vállalt téma vizsgálat szempontjából néhány gondolat a tervező munkáról. A válságreagáló, művelet tervezése során célszerű pontosan meghatározni a feladatot, a politikai végállapot alapján a katonai végállapotot. Másképpen, a válságreagáló művelet befejezésekor milyen katonai célokat kell teljesíteni?

A válságreagáló művelet tervezésekor kiemelt jelentősége van — a politikai és a katonai végállapot szempontjából — *a súlypontnak, a döntő pontoknak és a hadműveleti vonalaknak*. (A szakirodalomban más fogalmak is találhatók, de mi a tanulmány tartalma szempontjából csak a felsoroltakat elemezzük.)

Súlypont: a művelet valamennyi szintjén — hadászat, hadművelet, harc — létezik, amelyet a műveletek középpontjaként is megfogalmazhatunk. Más megközelítésben, a súlypont lehet ismertetőjegy, képesség, helyszín, amely a katonai erőből származtatható. Gyakorlati tapasztalatok alapján a súlypont magában foglalhatja: az erők tömegét, a vezetés rendszerét, az erökhöz tartozó közvéleményt, a nemzeti (politikai) akaratot. A súlypont tartalmának tisztázása egyik legfontosabb feladata a tervezőknek a válságreagáló műveletek előkészítése során.

A válságreagáló műveletek tervezésének, a műveletet irányító (vezető) parancsnok elgondolásának lényege felismerni a súlypontot, meghatározni a szembenálló fél sebezhetőségének kritikus pontjainak a gyengítését (pusztítását) a leggazdaságosabb módon. Ezt a feladatot úgy lehet eredményesen végrehajtani, hogy közben védelmezzük a saját súlypontunkat és döntő pontjainkat.

Döntő pontok: a súlypont legfontosabb elemei, létezhetnek térben, időben és az információs környezetben. A döntő pontok jellemzőinek ismerete fontos információ a műveletet vezető parancsnok számára az ellenséges erőkről, és ez hatással van a művelet sikerére. A művelet tervezése során valamennyi döntő pont elemzése (értékelése) szükséges, mert ezek lesznek a teljesítendő közbeeső célok. Ezeknek megfelelően célszerű elosztani az erőket és az erőforrásokat a válságreagáló művelet tervezésekor.

¹⁶ A NATO a XXI. században, NATO Office of Information and Press.

¹⁷ AJP 3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations

Hadműveleti vonalak: a művelet végrehajtásának irányát és idejét határozzák meg, térben és időben, figyelemmel a szemben álló ellenségre. A hadműveleti vonalak ismerete alapján lehet a kezdeti fölényünket megsokszorozni: tüzerő, lélektani művelet, megtévesztés, speciális művelet, manőver stb. Ezek megléte esetén könnyebb az ellenség súlypontjának ki- kapcsolása, gyengítése, pusztítása.¹⁸

A NATO Reagáló Erő a meg növekedett követelményeknek csak úgy tud megfelelni, ha — sok egyéb követelmény mellett — a legteljesebb információval rendelkezik a válság- körzet politikai, gazdasági, katonai és más jellemzőiről. A NATO Főparancsnokság Helyzet- elemző Központja, együttműködve a tagállamok hasonló rendeltetésű szerveivel és más adat- szolgáltatókkal, ezt a követelményt hivatott teljesíteni. A központ a humán- és technikai fel- derítési lehetőségek teljes eszköztárával igyekszik begyűjteni, megszerezni, értékelni és to- vábbítani a szükséges információkat. Az elvégzett munkáról, munkarendjének megfelelően vagy válsághelyzetben, a meghatározott igény és kör szerint, nyílt és titkos kiadványokat (je- lentéseket, összefoglalókat) készít a felhasználóknak a döntések előkészítéséhez, meghozata- lához.¹⁹

A mértékadó szakirodalmakban utalást találunk arra is, hogy a válságreagáló művele- tekben folyamatosan megvan az „eredeti” válság, konfliktus elmélyülésének az esélye, amely esetenként gátolja az erőszakmentes megoldást, növeli a „fegyveres megoldás”, az erőde- monstráció valószínűségét.

Abban az esetben, ha hazánk felkérést kap a válságreagáló műveletekben való részvé- telre, akkor gondosan elemezni és tisztázni célszerű a következőket: mikor kell megkezdeni a műveletet, hogy a művelet hatékony legyen, milyen formája lesz a válságreagáló műveletnek, a siker érdekében milyen reálisan elérhető cél (politikai és katonai végállapot) tűzhető ki, mi- lyen feladatok várhatók a művelet befejezése után? Bizonyos esetekben, ha nincs kellő infor- máció a kérdésekre, a felkérés visszautasítható, de ez nem célszerű, törekedni kell az informá- ció megszerzésére.

Általános tapasztalat, hogy a válságreagáló műveletek nem zárják ki az erődemonstrá- ciót, az erő alkalmazását, sőt az esetek jelentős részében igazolni célszerű a műveletben részt- vevők eltökéltségét, felkészültségét a béke megőrzésére, az ellenségeskedések megszüntetésé- re, az agresszor megfékezésére. Ugyanakkor a fegyveres erő alkalmazása csak bizonyos sza-

¹⁸ Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína. Honvédelmi Minisztérium Budapest, 2005. 33-37. oldalak.
Magyar Honvédség Békefenntartó Kézikönyv. Honvédelmi Minisztérium Budapest, 2004. 5-7. oldalak.
AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations 2-15. oldalak.

¹⁹ Koeman: NATO HQ Situation Centre. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem vezérkari tanfolyama hallgatóinak. Brüsszel, 2005. május 9.

bályok, korlátok között képzelhető el, amelyekre a katonákat, az alegységeket célszerű felkészíteni.

Ezek a következők lehetnek: csak a válaszlépés, a reagálás elfogadható, az önvédelem nem zárható ki, az erő alkalmazását határozott (jól érthető) figyelmeztetés előzze meg, az erő alkalmazásához kapcsolódjanak támogató tevékenységek a polgári lakosság megóvása érdekében. A szabályokat, az erő alkalmazásának feltételeit a különböző „békeművelési doktrínák” rögzítik, amelyekkel a katonákat meg kell ismertetni.

A válságreagáló műveletek eredményes végrehajtása feltételezi a katonai felszerelések, eszközök, a vezetési- és információs képességek korszerűsítését, továbbá a logisztikai, a szállítási kapacitások meglétét. Ez a tapasztalatok alapján, csak a polgári vállalatokkal együttműködve, nemzetközi keretek között valósítható meg.

A fegyveres küzdelemben résztvevő katonák megóvása érdekében a Szövetség tagállamai évek óta folytatnak kutatásokat, amelyeknek lényege, hogy a harcoló katonát rendszerként vizsgálják és szereljük fel. A kutatás eddigi eredményeként már napjainkban, de elsősorban a jövőben, felszerelik és ellátják őket könnyű és hatékony fegyverrel, öltözetrel és védőfelszereléssel, „hálósított” kommunikációs eszközökkel, korszerű erőforrásokkal, így megnövelik az emberi teljesítményt.²⁰ A hivatkozott cikk tanulmányaiban a különböző tagállamok szerzői ismertetik a „*katona, mint rendszer*” kutatásában és fejlesztésében elért eredményeiket és terveiket.

Ennek lényegéről szólunk a következőkben, amennyiben az a tanulmányunk címében vállaltakhoz kapcsolódik. Tapasztalatok szerint a jövőben a válságreagáló műveletek többsége lakott környezetben kerül végrehajtásra, ahol a harckocsik és a páncélozott szállítójárművek és a harcjárművek alkalmazása korlátozott. A műveletekben résztvevő katonáknak, alegységeknek a feladat végrehajtásához ki kell szállni a járműből vagy a szállító helikopterből. A szakemberek véleménye szerint az említett esetekben a katonát, az alegységet „*harci alegységnek*” kell felfogni és rendszernek – a korszerű harcjármű alrendszerének – tekinteni.

A rendszer képességének kialakításához öt területen kell fejlesztést, korszerűsítést végrehajtani: mozgékonyság, pusztító hatás, állóképesség, túlélőképesség, vezetés és ellenőrzés. Más megközelítésben: ruházat, felszerelés, kommunikáció és információ, fegyverzet és energiaellátás. Ezt az öt területet lényegében a fejlesztéssel foglalkozó tagállamok elfogadták.

A korszerű háborús és nem háborús katonai műveletekben ezek a rendszerek, alrendszerek kapcsolódnak a *Hálózatcentrikus Hadviselés* (Network Centric Warfare – NCW) kifej-

²⁰ Future Soldier Systems. NATO's Nations and Partners for Peace. 2004. IV.-V. szám. 122-154., 76-95. oldalak, fordította: Szabó Ferenc.

lesztett elemeihez, így a katonák annak szabályai szerint tevékenykednek, hajtják végre a feladataikat. A „katona-rendszerekhez” kapcsolódó kutatások szinte minden tagállamban folynak és a szükséges eszközökkel, felszerelésekkel a fegyveres erők ellátása 5-10 éven belül várható – állítják a szakemberek.

A fejlesztéssel foglalkozó országok célként tűzték ki: egy korszerű, könnyen kezelhető, kimagaslóan hatékony, teljesen integrált egyéni rendszer, beleértve a fegyvereket, a felszerelést, az öltözetet, a védőeszközöket, a hálósított kommunikációt és a szükséges erőforrásokat. A vezetés és az ellenőrzés feladataihoz a rendszer elemei cserélhetőek legyenek, az egyéni-, raj- és szakaszparancsnok beosztásnak megfelelően.

A kutatással és fejlesztéssel foglalkozó szakemberek véleménye szerint a válságreakgáló- és békeműveletekben a rendszer alkalmazásával növekedni fog a műveletek hatékonysága minden szempontból: pusztító hatás, védelem és oltalmazás, teherszállítás, erőnlét megóvása, megbízhatóság és orvosi ellátás. Ezek fontos szempontok lehetnek lakott környezetben, amikor elkerülhetetlen lesz a műveletekben a közelharc.

A kísérleteket, kutatásokat folytató országokban „alap egységnek” a 7-10 fős rajt tekintik, amelyben nagyon szoros az együttműködés a katonák között, de mindenkinek meg van a pontos, jól begyakorolt feladata. *Ennek alapján a katona az említett rendszer eleme. A legfontosabb követelmény: az így felfegyverzett, felszerelt, ellátott katona vagy alegység legyen képes a feladatát ellátni mind a háborús, mind a nem háborús katonai műveletekben, minden időjárási és terepviszonyok között.*

Ez a követelmény, képesség a következő feltételek biztosításával érhető el: a katonát ellátják egy többrendeltetésű, integrált fegyverrel. A fegyver képes a célok felderítésére, bemérésére, leküzdésére úgy, hogy optimális a lőszerfelhasználása és szélsőséges viszonyok között is alkalmazható. A katonák ruházata megóvjá a test legérzékenyebb részeit, védelmet nyújt a lehető leghosszabb ideig a tömegpusztító fegyverek hatásai ellen. Viselése viszonylag kényelmes, még szélsőséges időjárási- és terepviszonyok között is. A katona a lapfelszerelése legyen könnyen kiegészíthető, a várható feladat ismeretében. A felszerelés elégítse ki a katonák élelmezési, pihenési és a feladatmegoldással összefüggő igényeit. Kiemelten fontos, az élelem, a víz, a legszükségesebb gyógyszerek megléte a feladat végrehajtásának teljes időtartamára. Ezek egyrészét a katona magával viszi, másik része a harcjárműben van. Ugyanez a feltétel érvényes mindazokra az áramforrásokra is, amelyek a katona felszerelését működtetik. Végezetül biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy a rendszer kikapcsolható (deaktiválható) legyen, amennyiben ez szükséges, az adatok és más rendszerek megóvása érdekében. A szakemberek szerint erre már többféle elektronikus módszer létezik.

A program befejezésekor, az átlagot számítva, az egy főre vetíthető költségek 32-35 ezer Euró-t fognak kitenni. Néhány országban, figyelemmel a viszonylag magas költségre, először a különleges erők katonáit és alegységeit kívánják felszerelni. Ezek után nézzünk néhány példát:

Olasz kutatók véleménye szerint a válságreagáló műveletekben a harcjárműből kiszállt katonák különböző képességeinek összhangba hozatalára van szükség, amelyben kiemelt jelentősége van a könnyebb vezethetőségnek, különösen akkor, amikor a rajok, szakaszok szintjén zajlik a művelet. Ugyanakkor szinte valamennyi típusú művelet végrehajtása feltételezi, hogy minden résztvevő azonosan értelmezi a műveletre vonatkozó törvényeket és a szabályokat.

Hasonló véleményen vannak a *német kutatók* is, akik a fejlesztés során az állhatatosságot, a szívósságot, a túlélőképességet, a vezetési- és ellenőrzési képességet és a mozgékonyt jelölték meg elérendő kutatási és fejlesztési célként. Ennek érdekében fejleszteni kívánják a gyalogos katona kommunikációs, célfelderítő, helymeghatározó rendszerét, védőeszközait, fegyverzetét és korszerűsítik a teljes ruházatát.

Dán szakértők szerint a katona fontos szereplője marad a háborús és nem háborús műveleteknek egyaránt. Ezt a megállapításukat az afganisztáni és az iraki eseményekkel igazolják. A katona fontosságát emelni fogja a lakott településeken folytatott műveletek száma, ahol a harcjárművek nehezen alkalmazhatók. Továbbá, a harcmezők nem lesznek összefüggőek, az alegységeknek önállóan kell tevékenykedniük. Alapkövetelmény, hogy a katona felszerelése feleljen meg a harcászati (hadműveleti) és az éghajlati jellemzőknek, körülményeknek. *Ugyanakkor ennél fontosabb, hogy a felszerelés, fegyverzet és minden más feleljen meg a háborús és nem háborús műveletek jellemzőinek. Más szóval, a katona fegyverzete és felszerelése legyen megfelelő a harctól a békeműveletek végrehajtásáig* – hangoztatják a dán kutatók.

A *hollandok* a kutatás során olyan megközelítést választottak, ahol nem a technológia (felszerelés), hanem a katona tölti be a főszerepet. A felszerelés, a technológia nem öncél, hanem a sikeres feladatteljesítés eszköze. A válságreagáló műveletekbe vezényelt katonák a nehéz éghajlati és terepviszonyok között is sikeresen teljesítsék a feladatot. Minden helyzetben tudjanak választ adni a következő kérdésekre: hol vagyok; hol van a parancsnokom, és hol vannak a bajtársaim; hol van az ellenség; mi a feladatom?

A gyalogos katona felszerelésének-, fegyverzetének-fejlesztése, kutatása területén a legnagyobb eredményt az *amerikaiak* érték el. A „Land Warrior”-nak nevezett rendszer összekapcsolja a korábban kifejlesztett alrendszereket (védőöltözet, kommunikáció, szenzorok, energia, fegyver), így megnövelték a képességeket, jelentős súlytöbblet nélkül. Ez a rendszer

megnöveli a katonák pusztító-, túlélő-, tájékozódó képességét, parancsnoki beosztásban, a vezetői képességet. Mind háborús, mind nem háborús műveletekben a rendszer segítségével a katona pontosan tudja, hol van, hol tartózkodik az ellenség, leküzdheti a célokat, és védve van a külső hatásoktól. A rendszer kialakításakor az amerikai szakértők felhasználták az afganisztáni és az iraki tapasztalatokat.

A felsorolt példák bizonyítják, hogy a Szövetség számos országában folynak kutatások a katonák képességeinek fokozása érdekében. A különböző rendszerek biztosítják a pusztító- és túlélőképességek fokozását a fegyveres küzdelem valamennyi formájában és fajtájában. A rendszer egymáshoz kapcsolódó (kapcsolható) alrendszerekből (fegyver, sisak, számítógép, kommunikáció, védő, ellátó és az egészséget óvó) épül fel. A jövőben a katonákon kialakított rendszer, vagy annak elemei kapcsolhatók a szállító harcjárművekhez, a harcjárművekhez és a parancsnoki járművekhez, azok rendszereihez.

Az utóbbi évek válságreakáló műveleteinek tapasztalatai azt igazolják, hogy az úgynevezett „*harcoló*” állomány megóvása érdekében legalább háromszor akkora kiszolgáló erőre van szükség. Különösen igaz ez abban az esetben, ha a kontingens az ország területétől távoli térségben kerül alkalmazásra. Ennek az infrastruktúrának a hazai működtetése további személyi és anyagi forrásokat köt le a művelet során. Más szakemberek számítása szerint, minden egyes bevetésre kerülő katonát további öt-hat ember fog kiszolgálni a jövő válságreakáló műveleteiben. Továbbá, ezekben, a műveletekben résztvevő erők sokkal költségesebbek lesznek, mint a katonai szembenállás fegyveres erői voltak. A költségeket nemzetközi összefogással csökkenteni lehet, ami azt jelenti, hogy bizonyos logisztikai „szolgáltatásokat” nem kell annyiszor megszervezni, ahány nemzet vesz rész a válságreakáló műveletben.²¹

A válságreakáló műveletek végrehajtásának tapasztalatai megerősítik a személyre szabott módszerrel végrehajtott egyéni kiképzés (alapkiképzés) fontosságát. A modern (aszimmetrikus) műveletekben elmosódnak a különbségek a harcoló és a kiszolgáló (támogató) katonák között. Valamennyi katonának készen kell lennie a fegyver készség-szintű használatára az önvédelem érdekében. A feladatok többségét harccsoportokban hajtják végre, amit tisztek és tiszthelyettesek vezetnek. Az ő felkészítésük az ilyen feladatokra kiemelt jelentőségű lesz a jövőben.²²

A feladatokhoz igazított felkészítési, kiképzési rendszer átalakításával együtt célszerű végrehajtani a katonai szervezetek, kiképzési bázisok korszerűsítését is. Osztrák tapasztalatok

²¹ Szarvas László: A békeműveletek logisztikai támogatása. Záródolgozat. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Könyvtára. Budapest, 2004.

²² Kertész Péter: Megújított kiképzés az önkéntes haderőben. Előadás a Magyar Honvédség kiképzési konferenciáján. Várpalota, 2004. november.

alapján a bázisok szervezetét rugalmassá kell tenni, így azok a váratlan, esetleg különleges igények teljesítését is meg tudják oldani.

Ha figyelembe vesszük, hogy a tagállamok többsége csökkentette védelmi kiadásait, akkor Szövetségi szinten gondosan össze kell hangolni a kutatással és fejlesztéssel kapcsolatos terveket. Szakértők véleményére alapozva ebben az esetben a költséghatékonyság elérheti a 30-40 százalékot. Talán ennél is fontosabbnak tartjuk, hogy a tagállamok fegyveres erői minél előbb szabaduljanak meg az idejét múlt stratégiai gondolkodástól, az elavult szervezetektől és technikai felszereléstől. Ugyanakkor egységesen értelmezzék a következő képességek meglétét a tagállamok vállalásaira kivetítve: magas készenlét és mozgékonyság (telepíthetőség), anyagi fenntarthatóság és valós logisztikai ellátottság, túlélőképesség, a fegyveres erők fejlesztése a valós képességek megszerzése érdekében, konzultáció és folyamatos ellenőrzés.²³

A környezetvédelmi igények messzemenő figyelembevételével a gyakorló- és lőterek teljes kihasználásával többnemzeti és összefegyvernemi körülmények között célszerű a béketámogató, válságreagáló műveletek állományát felkészíteni. A foglalkozásokat megelőzhetik a harcászati szinten megtartott, számítógépekkel támogatott szimulációs gyakorlások, ahol az elvek, szabályok gyakorlatban történő alkalmazását, az együttműködés legfontosabb mozzanatait sajátíthatja el az állomány viszonylag költségtakarékos körülmények között.²⁴ A szimulációs gyakorlatok ugyanakkor nem pótolják a valós gyakorlatokat, az éleslövészeteket, a járművezetést hasonló terepen, a felderítési feladatok végrehajtását; és a jövőben sem lesznek alkalmasak a reális körülmények helyettesítésére. A fegyverek, eszközök készség szinten történő alkalmazása a gyakorlatban egyfelől a sikeres feladatteljesítés feltétele, másfelől az alkalmazó személyi állomány élete megóvásának egyik biztosítéka.

A Szövetség több tagállama, de más ország is (Ausztria, Finnország) hosszú évek óta vesz részt az ENSZ és más szervezetek által vezetett béketámogató műveletekben. Az általuk alkalmazott képzési, kiképzési formák, módszerek példaértékűek lehetnek más országok számára. Az ő tapasztalatuk feldolgozása megfontolás tárgyát képezheti a hosszabb távra készülő „missziós (műveleti) stratégiát készítőik számára.

Az utóbbi években lezajlott, vagy a most folyó műveleteket elemezve megállapítható, hogy a válságreagáló műveletekben, békeműveletekben, általában ritkán kerül sor „tisztán katonai jellegű” döntésre a különböző szintű törzsekben és a parancsnokságokon. Az eddigi

²³ Improving capabilities to meet new threats. NATO Briefing, Brüsszel 2004.

²⁴ A Honvéd Vezérkar főnökének 65/2004. (HK 20.) HVKF intézkedése a Magyar Honvédség kiképzési rendszerének átalakításáról, valamint a Magyar Honvédségnél folytatott kiképzés középtávú célkitűzéseiről és követelményeiről.

tapasztalatok alapján a parancsnokok döntései tartalmazni fognak politikai, gazdasági, jogi, közigazgatási, polgári és más szempontokat. Ennek megfelelően a műveletekben résztvevő valamennyi törzset és parancsnokot célszerű felkészíteni az ilyen képességek elsajátítására is. Várhatóan továbbra is lesznek „érzékeny” politikai-katonai beosztások a műveletek vezetői állományában, ahol a parancsnoknak nem csak a katonai ismereteket kell jól tudnia, hanem otthonosan kell mozognia más tudományterületeken (jog, diplomácia, gazdaság, közigazgatás stb.).²⁵

A válságreagáló műveletek végrehajtására történő felkészítés érdekében – hazai és a külföldi tapasztalatok alapján – célszerűnek látszik a „különböző céltanfolyamok és az egyéni felkészülés” módszer alkalmazása. Ilyen tanfolyamok megszervezésére és levezetésére, a Honvéd Vezérkar segítségével, az egyetem karai és tanszékei felkészültek, hiszen az itt dolgozó tanárok egy része rendelkezik kellő elméleti és gyakorlati tapasztalattal. Ugyanakkor, a válságreagáló műveletek kutatásában elért eredmények átadásának lehetőségét is célszerű keresni a különböző felkészítések során. A tanfolyamokon és az egyéni felkészülés során figyelmet kell fordítani az elméleti és gyakorlati képzés összhangjára, valamint a nyelvi felkészítés gyakorlatiasságára. Más szóval, a nyelvi felkészítésen a résztvevők tanulják meg a törzsekben alkalmazott munkanyelvet is. Napjainkban elfogadott távoktatás, mint módszer, nem helyettesítheti a válságreagáló műveletekkel összefüggő céltanfolyamokat, központi felkészítéseket, csak kiegészítheti azokat.

Véleményünk szerint néhány éven belül a felkészültség ellenőrzésének olyan módszere alakul ki, hogy lehetőség lesz az objektív kiválogatásra. Így a műveletekben a legjobban felkészültek vesznek majd részt.²⁶ Más megközelítésben, a minél eredményesebb felkészítés érdekében, a műveletekből visszatérő állomány véleményét minden esetben ki kell kérni, tapasztalatukat a további munkában célszerű felhasználni.

Az utóbbi időben végrehajtott válságreagáló műveletek tapasztalatai azt mutatják, hogy az egységek zászlóalj szintig, majdnem kivétel nélkül, többnemzeti jellegűek voltak. Ez azt jelenti, hogy a felkészítés során a zászlóalj törzsének el kell sajátítania a többnemzeti keretben alkalmazott parancsnoki- és törzsmunka elméletét és gyakorlatát. Továbbá, a válságreagáló műveletekben résztvevő egységeknek alkalmasnak kell lenniük az összhaderőnemi műveletek végrehajtására, a felderítési adatok gyors továbbítására a végrehajtókhoz. Ez a tevékenység feltételezi a jó együttműködési készséget és a pontos kommunikációra való alkal-

²⁵ A „katonai tudomány”, mint válasz a tiszti szerepképpel szembeni új követelményekre. Österreichische Militärische Zeitschrift 1999. 4. szám 439-450. oldalak, fordította: Szabó Ferenc.

²⁶ A témával kapcsolatban hosszabb cikk olvasható a szakirodalomban. A megtanult leckék ciklusa. Rivista Militare 1999. 2. szám. 84-97. oldalak, fordította: Szabó Ferenc.

masságot. A szakirodalom ezt a képességet összefoglalóan *Hálózatcentrikus Hadviselésnek* (Network Centric Warfare – NCW) nevezi. Ez a fajta hadviselés már a hadügy forradalma eredményeinek köszönhető. A Hálózatcentrikus hadviselésben hatékonyan összekapcsolódnak a résztvevők. Alapjában véve ebben az esetben arról van szó, hogy a műveletekben nem az egyes fegyver, vagy a felderítő rendszer lesz a döntő, hanem hatásuk, amelyet hálósított egységben fejtenek ki. Ekkor a hálózatosan összekapcsolt rendszerek exponenciálisan fejtik ki hatásukat.

Az így összekapcsolt rendszerek összetett képessége a Hálózatcentrikus hadviselés, a válságreagáló műveletekben lehetőséget ad a szemben álló fél vezetési-, felderítési fegyverrendszerének megbénítására, végleges működésképtelenségének előidézésére. Ezáltal megváltozik a fegyveres küzdelemben, a válságreagáló műveletekben a haderőnek szerepe, mert azt a hálózaton belüli teljesítménye fogja meghatározni. Ebben a hálózatban kiemelt jelentőséget kapnak azok a laboratóriumok, amelyek igen rövid idő alatt képesek megbízható adatokat szolgáltatni a vegyi- és biológiai harcanyagokról a gyors és hatékony védekezés érdekében — állítja Klaus Reinhardt.²⁷ Ez a vélemény megerősíti a korábban mondottakat, miszerint a kis országok képességei is hasznosak a válságreagáló művelet egésze szempontjából.

Véleményünk szerint a Hálózatcentrikus hadviselés nem csak a technikai együttműködési képességet foglalja magában, hanem a műveletek különböző szintjeire vonatkozó elgondolásokat, stratégiákat, a közös fejlesztésen alapuló terveket és a közösen kidolgozott kiképzési, felkészítési követelményeket is.

Megállapítható tehát, szükséges a felkészítés, kiképzés teljes rendszerének átalakítása, korszerűsítése a Magyar Honvédségben. A Szövetség tagállamaiban, így hazánkban is a védelmi tervezés jelenlegi rendszerét úgy célszerű zászlóalj szintig, korszerűsíteni, hogy biztosított legyen a követelmények teljesítése, a jelenleg meglévő képességek fejlesztése, új képességek megszerzése, a fegyveres erő fenntartása és fejlesztése.

Továbbá, a feladatok, képesség-szintek, módszerek ismeretének tükrében a szükséges erőforrások (költségek) tervezésének folyamatát is célszerű átgondolni. A tapasztalatok alapján a költségek két részre oszthatók: *először*, a képzés, kiképzés közvetlen költségei; *másodszor*, a kapcsolódó, járulékos költségek. Az erőforrások belső tartalmát, nagyságát a csoportfőnökségek, fegyvernemi igények ismeretében célszerű kialakítani, az egyes igényeket összehangolni, figyelembe véve a készülő „missziós stratégia” előírásait.

²⁷ Klaus Reinhardt: Common Security: Reality and Vision of an European Armaments Policy. NATO's Nations and Partners for Peace 2004. IV. szám 50-56. oldalak.

Az elméleti követelmény a Magyar Honvédség gyakorlatában a következőképpen valósul meg:

A 2005. és a 2006. évekre, a kiképzésre rendelkezésre álló erőforrásokat úgy kell tervezni, hogy az tegye lehetővé az önkéntességen alapuló haderő igényeihez és követelményeihez igazodó kiképzési rendszer bevezetését. *A kiképzés fő céljai a következők legyenek:* Az Észak-atlanti Szerződés V. cikkelyéből, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. Törvényből adódó feladatok, ezen belül az országvédelem, a terrorizmus elleni tevékenység, a vegyi, biológiai és nukleáris tevékenységek elleni védelmi képességek erősítése és a határbiztosítás feladatainak a begyakorlása. A NATO Reagáló Erő 5-8. váltásába felajánlott erők felkészítése. A válságkezelési és békeműveleti tevékenységhez szükséges képességek fejlesztése. Az önkéntességen alapuló haderő felkészítési és kiképzési rendszerének teljes körű bevezetése. Az új képességek, illetve a tartalmukban és minőségükben megújuló jelenlegi képességek (könnyű lövész, vegyvédelmi, műszaki, katonai rendész, felderítő) magasabb szintjének megteremtése. A fizikai alkalmassághoz kapcsolódó vizsgálati rendszer korszerűsítése. A harctéri alapképességeken alapuló kiképzési követelmények (normák) kidolgozása és bevezetése.²⁸

A kiképzés, felkészítés mellett, véleményünk szerint, figyelmet kell fordítani azokra a kérdésekre is, amelyeket a tanulmányunk bevezetésében említettünk Richard Florida nyomán.

Összegezve, az elmondottak igazolására, Szép László és Bárány Zoltán tanulmányát felhasználva, egy példát mutatunk be.²⁹ Az európai környezetben rendelkezésre álló többnemzeti kötelékek szerepe megnövekedett a válságok kezelése során. A folyamatosan magas szinten tartott és valóban megjeleníthető képességek jó alapot teremthetnek a kisebb tagállamoknak a Szövetség által támasztott követelményeknek való megfeleléshez a válságreagáló- és a békeműveletekben. A Többnemzeti Szárazföldi Kötelék (Multinational Land Force) szervezetében vállalt szerepünk és gyakorlati tevékenységünk kiváltotta a NATO különböző parancsnokságai elismerését. A dandár alapfeladata: *a közös kiképzések, a békétámogató (válságreagáló) műveletek végrehajtására történő felkészülés.* Az Európai Unió 2006-tól, szükség esetén igényt tart a dandár tevékenységére a válságreagáló műveletekben, elsősorban a Balkán-félszigeten. Nem elhanyagolható a dandár szerepe a helyi (regionális) együttműködésben sem. Annál is inkább, mert a tervezett bővítésekkel hazánk szerepe, érdekérvényesítő képessége tovább erősödhet.

²⁸ A Magyar Honvédség vezérkari főnökének 3/2005. évi intézkedése a Magyar Honvédség 2005-2006. évi felkészítési és kiképzési feladatairól.

²⁹ Szép László – Bárány Zoltán: A magyar – olasz – szlovén többnemzetű szárazföldi kötelék. Új Honvédségi Szemle LIX. évfolyam. 2005/8. szám. 29-39. oldalak.

A dandár állományába vezényelt zászlóalj vezetésére, az említett feladatokból következően, komoly felelősség hárul. A modern hadviselésben, válságreagáló műveletekben az erők szakasz, század kötelékben tevékenykednek a műveleti területen. Annak érdekében, hogy feladataiknak maradéktalanul meg tudjanak felelni, megfelelő fegyverzettel, felszereléssel kell őket ellátni, fel kell őket készíteni és kiképezni. A zászlóaljparancsnokság feladata a szakaszok, századok összekovácsolása, a várható művelet jellegének megfelelő felkészítés. A zászlóalj vezetésének a feladata továbbá, mindenkor olyan helyzetben tartani az alegységeket, hogy azok egészében vagy részeikben képesek legyenek a békeműveleteket, válságreagáló műveleteket rövid időn belül megkezdeni, felajánlott erőként, a készenléti szolgálatot ellátni.

A zászlóalj műveleti szerepének növekedése azt is jelenti, hogy az alárendeltek magas fokú szakmai felkészültséggel, nagy önállósággal és kezdeményező képességgel rendelkeznek. Ehhez folyamatos képzésre, kiképzésre, hazai és nemzetközi tapasztalatszerzésre van szükség.

A felkészülés érdekében a tudomány szakembereinek, kutatóinak folyamatosan vizsgálniuk kell a zajló béke- és válságreagáló műveleteket, feldolgozni a tapasztalatokat, a kutatási eredményeket átadni további hasznosításra a különböző parancsnokságoknak.

Befejezés

A hadtudomány művelői között egyre általánosabb az a nézet, hogy a fegyveres küzdelem már magába foglalja a válságkezelést, a konfliktus-megelőzést és a válságreagáló műveletek végrehajtását is, ez különösen igaz a katonai jellegű válságok kezelése során. Más szóval, az olyan típusú válságok, konfliktusok esetében, amikor azok kezelésekor a fegyveres erő alkalmazására van szükség fegyver használatával.

A fent említett műveletekben megváltozott a hagyományos értelemben vett győzelem fogalma. A cél ma már nem annyira az ellenség megsemmisítése a fegyveres küzdelemben sem, de különösen nem a válságreagáló műveletekben, mint inkább a fegyveres konfliktus megelőzése, a polgári lakosság életének megóvása, elsősorban politikai, diplomáciai, gazdasági eszközökkel és nyomásgyakorlással; továbbá, katonai megelőző lépésekkel a válságot kiváltó okokat megszüntetni, tárgyalások útján kikényszeríteni, hogy az agresszor lemondjon a válságot előidéző szándékáról, törekedjen az együttműködésre a békés rendezés érdekében.

Ugyanakkor a válságreagáló műveletek végrehajtása esetén — a technológiai fölény segítségével — az ellenség politikai, közigazgatási, katonai vezetésének megbontása, képes-

ségektől való megfosztása lett (lehet) az elsőszámú cél (politikai és katonai végállapot), a polgári lakosság életének megóvása mellett.

A NATO Reagáló Erő csúcstechnológiával felszerelt, rugalmas, gyorsan bevethető, együttműködésre képes és fenntartható alegységekből, egységekből áll, amelyek szárazföldi-, haditengerészeti-, légi- és a speciális erők állományába tartoznak. A reagáló erő magas készenlétű és a válságreagáló műveletek végrehajtásához valamennyi képességgel rendelkezik. A tervek szerint a NATO Reagáló Erő 2006 októberére lesz teljesen működőképes. Akkorra ez az erő modern szállító- és más repülőgépekkel, harctámogatással, kiszolgálással, logisztikával, kommunikációval és hírszerzéssel fog rendelkezni. Képes lesz öt napon belül a válságkörzetbe települni és ott harminc napig önállóan tevékenykedni.

Napjainkban a hadtudomány területén felértékelődött az elméleti kutatás szükségessége, a szellemi töke jelentősége, a sokoldalúan felkészített és jól kiképzett katonák szerepe a válságreagáló műveletekben. Továbbá, a címben jelzett probléma tudományos igényű vizsgálata szempontjából, a fiatal tudósok képzésének igénye.

A válságreagáló műveletek végrehajtása során a demokratikus társadalmak érzékenyebben reagálnak a polgári- és saját katonai áldozatokat illetően, és az olyan eseményekre, amelyek a nemzetközi joggal, a hadijoggal nem összeegyeztethetők. A műveletekben ártékelődött a győzelem fogalma és tartalma. Ma már a válságot előidéző szándékok megszüntetésének elérése a legfontosabb cél, az ártatlan lakosság megóvásával együtt.

A válságreagáló műveletek vizsgálatakor el kell választani a feladat végrehajtása szempontjából a békekikényszerítést és a békeépítést. A két fogalom tartalmi szempontból nem azonos jellemzőkkel rendelkezik. Ennek alapján a végrehajtásuk módszerében és tartalmában is lényeges különbségek vannak. Ha megoldható, akkor a végrehajtó állományt is cserélni kell az új feladat megkezdése előtt. Másképpen, a katonai erő alkalmazásával végrehajtott válságreagáló művelet jellemzői nem minden körülmények között azonosak a béketámogató műveletek említett két formájával. A két feladatot el kell választani egymástól a katonák felkészítése szempontjából is.

A válságreagáló műveletek sikerének három fontos feltétele fogalmazható meg napjainkban: *először*, a gyors és a körülményekhez képest pontos terv a végrehajtáshoz a felhatalmazással egyidőben. *Másodszor*, a tervnek tartalmaznia kell, hogy milyen politikai, gazdasági berendezkedés lesz a válságkörzetben a műveletek végrehajtása után. *Harmadszor*, az államok többségének- és a biztonsági szervezetek támogatásának megléte a válságreagáló műveletek végrehajtásához.

Az európai államok többségének fegyveres erői egy közös védelmi rendszerben teljesíti feladatát és ez még inkább így lesz a jövőben, a NATO és az Európai Unió további bővítése után. Ez a közös védelmi rendszer az önkéntes haderőt követeli meg a várható feladatok sikeres teljesítésének a tükrében.³⁰ A szakemberek véleménye szerint ezek a fegyveres erők a jövőben kisebbek, nagyon jól felszereltek, egységeik, alegységeik többségükben egy-egy feladatra fognak szakosodni.

Véleményünk szerint a válságreagáló műveletekben a fegyveres erő a hagyományos hadviselés szabályai szerint kerül bevetésre, de különleges körülmények között. Az alkalmazás módja, a felszerelés, a harc megvívásának szabályai, az együttműködés rendje továbbra is eltér a fegyveres küzdelemben általánosan megfogalmazottaktól.³¹ Ha ezt a megállapítást elfogadjuk, valamint egyetértünk a korábban megfogalmazott célkitűzésekkel, akkor a fegyveres erőt alkalmassá kell tenni a válságreagáló műveletek feladatainak végrehajtására. A személyi állománynak ismernie kell az erő és az eszközök alkalmazásának elveit, a végrehajtás módszereit, azok legfontosabb jellemzőit a műveletekben. Ennek megfelelően célszerű végrehajtani a felkészítést, a kiképzést, kialakítani a felszerelést, megszerezni a szükséges képességeket.

³⁰ Molnár Ferenc: A haderő és a társadalom viszonyáról. Magyar Honvéd XV. évfolyam 48. szám.

³¹ Csizmadia Sándor: A geopolitika, mint a nemzetközi kapcsolatok elemzésének módszere, Külpolitika 1998. tavasz 3–31. oldalak.

Walter Schweizer: A kockázatelemzés szerepe a nemzeti biztonsági stratégia kialakításában, Előadás 1998. augusztus 27. George C. Marshall European Center for Security Studies.

Chris Donnelly: A katonák felkészítése a 21. századra, NATO tükr 2000 nyár/ősz.

Európa geopolitikai, geostratégiai helyzete 2005-ben a NATO bővítése után

(Szerkesztette: Szternák György)

A 21. század elején a NATO és az Európai Unió bonyolult feladatok megoldásával néz szembe a kontinens biztonságának és békéjének erősítése szempontjából. Egyik szervezet sem tud a másiktól függetlenül működni. Egyiket sem lehet elválasztani a szélesebb értelemben vett transzatlanti folyamatoktól. A szakemberek véleménye szerint az lenne az ideális, ha minden uniós ország NATO tagállam is lenne egyben, és minden NATO tagállam a z Európai Unió tagja lenne. Ugyanakkor a két intézmény közötti kölcsönös kiegészítés nemcsak a tagság kérdése, hanem politika, gazdasági szükségszerűség is annak érdekében, hogy a globalizációs folyamatban a kontinens versenyképes maradjon.

Az előzetes tervek szerint néhány éven belül bevetésre kész az unió gyorsreagálási katonai szervezete, ezzel a kontinens aktívabban és hatékonyabban tud majd hozzájárulni a válságkezeléshez és a konfliktus-megelőzéshez. Más szóval, a közös gyorsreagálási erővel rendelkezésre áll egy olyan katonai képesség, amelynek birtokában az unió a NATO-tól függetlenül dönthet a válságkezelésről, a konfliktus-megelőzésről, ha a Szövetség nem akar beavatkozni. Ugyanakkor azonban a legszorosabb kapcsolatot kívánja fenntartani a NATO-val, elkerülve a szükségtelen párhuzamosságokat. Továbbra is kérdés, hogy az unió hogyan veheti igénybe az Északatlanti Szerződés Szervezete eszközeit és képességeit?

Az európai integrációs folyamatokra a jövőben komoly hatással lehet Oroszország, amely nem rekeszthető ki ebből semmilyen indok alapján. Tulajdonképpen ezt a megállapítást igazolják az említett erősödő orosz-német kapcsolatok. Oroszország egyre szorosabb együttműködés kialakítására törekszik Európával, még az Egyesült Államok ellenében is, megváltoztatva a korábbi orosz-amerikai viszony dinamikáját.

Az orosz külpolitikai elemzők véleménye szerint a külkapcsolatok újrendezése, egyes területeken pedig felújítása mögött szinte minden esetben meghatározó gazdasági érdek húzódik meg. A gazdasági érdekek érvényesítésének elsődleges szerepe visszaszerezni a régi szovjet hitelek közül amennyit csak lehet, közben mindezt eladni, elsősorban fegyvereket és olyan árukat, amelyeket másutt (nyugati államokban) nem lehet.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete fontos feladatának tekinti továbbra is az Oroszországhoz fűződő kapcsolatát. Ez a viszony szükséges előfeltétele a 21. század európai biztonsága alakulásának. A jó kapcsolatok teljesebbé tétele azonban lassú és bonyolult folyamat. A terrorcselekmények hatására talán a folyamat felgyorsulhat, hiszen Oroszország egyértelműen foglalt állást a terrorizmussal szemben és felajánlotta segítségét. A NATO-Oroszország Állandó Tanács létrehozása 2002 tavaszán, tovább bővítette az együttműködés lehetőségeit. Ez a fórum teljes jogot biztosít Oroszországnak a kontinenst és a világot érintő kérdések megvitatására és a döntések kialakításában való részvételle.

A NATO az iraki háború kérdésében felmerült viták ellenére folytatja a parancsnoki struktúra átalakítását, a képességek szükséges fejlesztését és a közel 25 ezer fős Válságreagáló Erő rendszerbe állítását. A Prágában elfogadott képességvállalás szerint a tagállamok erőfeszítéseket tesznek a specializáció, a légiszállítás, a légi utántöltés és a tömegpusztító fegyverek elleni védelem eszközeinek fejlesztése feladatok végrehajtásáért. Az új válságreagáló erő legfeljebb hat hónapig tartható bevetési készenlétben, a riasztás után gyorsan alkalmazható lesz, és önállóan kezdi meg a légi-, tengeri- és szárazföldi válságreagáló műveletet.

A NATO célkitűzései: A válságreagáló műveletek sikeres végrehajtásával hozzájárulni a feszültségek csökkentéséhez, megakadályozni a válságok és konfliktusok kialakulását, amelyek a tagországok biztonságát fenyegetik. Hatékonyan kezelni a kialakult válságokat a partnerországok bevonásával. A válsághelyzettel összhangban folyamatosan biztosítani a polgári és a katonai készenlétet. Fegyveres konfliktus esetén a tagországok megvédelme, az agresszor minden körülmények közötti megfékezése és visszavonulásra kényszerítése.

A Szövetség válságreagáló rendszere: a válságok teljes körű megelőzése, kezelése, az azokra adandó válaszok politikai, diplomáciai, gazdasági és katonai lehetőségeinek, intézkedéseinek összetartozó rendszere. (*NATO Crisis Response System – IMSWM-155-3*) NATO politikai és katonai tanácskozásain elfogadott döntések alapján létrehozott erők és képességek előnyeit kihasználva, kerül sor a válságkezelésre a béke és a biztonság megőrzése érdekében.

Véleményünk szerint, közvetlen környezetünkben és a kontinensen a biztonsággal kapcsolatos kihívások és kockázatok a jövőben nem csökkennek. Továbbra is várható, hogy a terrorista csoportok célpontja lesz a térség és marad a szervezett bűnözés is, mint biztonsági probléma. Az Európai Unió újabb bővítése után növekszik a bevándorlás a világ más térségeiből. Ugyanakkor követelmény a külső határok erősítése, amely nehezíteni fogja a személyek- és az áruk szabad mozgását.

Napjaink legfontosabb kérdése: *hogyan alakul a szövetség és az Egyesült Államok viszonya, milyen lesz a transzatlanti kapcsolatok jövője, vannak-e fejlődésnek lehetőségei?* Ha a szövetség sikeres akar maradni a 21. században is, akkor a tagállamoknak új katonai képességekkel kell rendelkezniük, új alapokra kell helyezni az Oroszországhoz fűződő kapcsolatokat, tovább kell bővíteni a tagállamok számát úgy, hogy a partnerségi program se veszítse el jelentőségét, egységesen, határozottan, gyorsan és hatékonyan kell fellépni a nemzetközi terrorizmus ellen.

Magyarország geopolitikai, geostratégiai helyzete 2005-ben a NATO és az Európai Unió bővítése után

(Szerkesztette: Szternák György)

A tanulmány szűkre szabott kerete nem tesz lehetővé átfogó elemzést, de azért néhány megjegyzésre van lehetőségünk. Európai lehetőségeinket vizsgálva a Párizs – Berlin kapcsolat ma nem a kontinens hajtóereje, hanem a két ország külön összefogása, külön érdekeik védelmében. Az angol biztonsági stratégia nehezen kiismerhető, sohasem lehet tudni, hogy az Európa – Egyesült Államok viszonylatban mi a szándék részükről. Különösen érdekes az Európai Unióval kapcsolatos angol vélemény, amelynek komoly hatása lehet hazánk gazdaságára is. Ismernünk kellene egy határozottabb amerikai véleményt is Európával kapcsolatban, különösen egy olyant, amelyikre nem nyomja rá a bélyegét az amerikai katonai szerepvállalás. A teljesebb képhez szükséges elemezni Európa, Oroszország és a Távol-Kelet, különösen India és Kína viszonyát.

A hagyományosan jó magyar-német kapcsolatra jó hatással lehet a Merkel-kormány által meghirdetett kelet-közép-európai külpolitikai irány erősítése. Különösen hasznosnak mutatkoznak a német gazdasági elképzelések a térséggel kapcsolatban. A német külpolitika a francia, brit, lengyel és orosz viszonyt kezeli kiemelten, de

reméljük, hogy a magyar kapcsolatokra is marad lehetősége. Kitérés (stratégiai) pont lehet az együttműködés akarata a gazdaság és a tudomány területén, a magasan képzett munkaerő érdekében.

Magyarországot vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a csatlakozások következtében geopolitikai és geostratégiai helyzetünk teljes mértékben megváltozott, jelentős mértékben csökkent a régi kockázatok, kihívások, veszélyek és válságok valószínűsége. Ugyanakkor új veszélyek, válságok jelentek meg, amelyek összefüggással, nemzetközi együttműködéssel megelőzhetők. Ezek a válságok hatással vannak a biztonsági- és a katonai stratégia, de más stratégiák kialakítására, hazánkban és közvetlen környezetünkben egyaránt.

Ausztriával, valamint a visegrádi országok csoportjával célszerűnek látszik egy „gyakorlati együttműködés” kialakítása az Európai Unióban megjelenő közös érdekek védelme, képviselése tárgyában. Véleményünk szerint ez az együttműködés növelné mozgásterünket, politikai, gazdasági lehetőségünket.

A Balkán-félszigeten előnyös lesz a nagyobb szerepvállalás, azzal a kitételrel, hogy a „koszovói kérdéstől” célszerű távol maradnunk. Szerbia-Montenegróval szélesíteni célszerű minden területen a meglévő kapcsolatokat, éppen a „problémák” árnyaltabb megoldása érdekében.

Az uniós Magyarország jövője szempontjából alapvető feladat, a gazdaság szerkezeti átalakítása, a magas tudáson alapuló hozzáadott érték növelése a magyar termékekben. Ennek megvalósításához, „a tudásgazdaság” megteremtéséhez szükség van a kutatásra fordítandó összegek növelésére. A tagsággal hazánk is alakíthatja a kontinens sorsát. Ezzel együtt kiemelt szerepet kaptak a régiók, a határokon átnyúló térségek, az önkormányzati munka jelentősége növekedni fog, nagyobb lesz a nemzeti kisebbségek elismertsége.

Legfontosabb gazdaságpolitikai célkitűzésünk, hogy hazánk gazdasága mielőbb felzárkózzon a fejlett államokhoz, elérjük ezeknek az országoknak életszínvonalát, életminőségét.

Hazánk is részt vesz az új tagállamok felzárkózási folyamatában, amelynek fontos eleme az euró bevezetése, a magas fokú pénzügyi integráció. Véleményünk szerint, a felzárkózást szolgáló gazdasági fejlődés létkérdés hazánk számára. Ehhez szükség van a távlati (stratégiai) gondolkodásmód általánossá válására a gazdaság minden területén. Továbbá, a stratégiai kutatással foglalkozó intézményeket a gazdaságpolitika szolgálatába kell állítani. Ez a feladat pártok felett áll, szükség van fejlesztési programokra.

Gazdaságunk eddig soha nem látott mértékben kapcsolódik az unió és a világ gazdaságához. Ennek az érzékenységen túl, számos, jól hasznosítható előnye is van. Az előnyök valóra váltásához jobban ki kell használni az intellektuális lehetőségeket, a magasan képzett munkaerőt, a műszaki fejlettség jelenlegi állapotát. Nem kétséges, hogy az elkövetkező tíz évben a tudományos kutatásokra fordított pénzügyi forrásokat legalább a háromszorosára kell emelni. A felzárkózás valós stratégiai cél a gazdaság területén, ami elkerülhetetlen kényszer is egyúttal.

Véleményünk szerint, néhány éven belül kimerülnek a növekedést gyorsító hatások, így lassúbb átlagos fejlődéssel kell számolni 2026-ig. Ez jelentős veszély lehet, amit mérsékelhet a stratégiai távlatokban jól kidolgozott kül- és gazdaságpolitika.³³

A sikeres magyar jövőkép záloga a felnövekvő generációra fordított beruházás. Más szóval a gyermeknevelés, az oktatás, a kultúra támogatása. Világossá kell tenni a polgárok számára, hogy az uniós csatlakozás első éveit nem hoznak azonnali gazdasági fellendülést, sőt sok esetben a kormánynak kényszerű intézkedéseket kell bevezetnie, ami a szociális területeket is érinti. Ezekre azért lesz szükség, hogy teljesíthessük az unió pénzügyi feltételeit.

A biztonságpolitikai, gazdasági és katonai folyamatok megváltozása miatt kimondhatjuk, hogy Magyarországnak középtávon stratégiai szintű katonai támadással nem kell számolnia. Közvetlen környezetünkben sem a szándék, sem a képesség nem áll fenn egyik ország részéről sem. Ugyancsak a geopolitikai, geostratégiai változások miatt Magyarország biztonsági környezetében nincsenek, várhatóan nem lesznek az ország területi épségét, függetlenségét vagy nemzeti érdekeit sértő fenyegetések.

Az új környezetben hazánk sikeresebben veheti fel a harcot a terrorizmus, a fegyver- és kábítószerkereskedelem, az ellenőrizetlen bevándorlás, a tömegpusztító fegyverek és hordozóik elterjedése és más veszélyek ellen.

³³ Mark Leonard: The Geopolitics of 2026. The Economist, The World in 2006.

Gondolatok a Magyar Honvédség helyzetéről

A vizsgálathoz három forrást használtunk fel.³⁴ A rendszerváltozást követő évek társadalmi átalakulása magában foglalja a Magyar Honvédséggel kapcsolatos változásokat is. Évszázados mértékkel mérve a változás társadalmi (politikai, gazdasági, szociális, védelmi stb.) területen sikernek minősíthető – állapítja meg Kornai János professzor. A változások a nyugati civilizáció fejlődésének megfelelően, annak fő irányai mentén történtek. A társadalomban és a fegyveres erőnél a demokratikus értékrend vált uralkodóvá. Teljes átalakulás ment végbe a Magyar Honvédség minden területén. A változások békés körülmények között, erőszakmentesen zajlottak. Mindez az átalakulás, más történelmi kor eseményeihez és más térségekhez viszonyítva, nagyon gyorsan zajlott le. Ezek a jellemzők, így együtt, csak ebben a térségben vannak jelen. Más megközelítésben, a mindennapokra, a képességekre és az állomány szociális helyzetére kivetítve, már korántsem ennyire sikeres a változás – folytatja az elemzést Kornai professzor. A legnagyobb problémának tartja a bizonytalanságot, a munkanélküliséget és a mind gyakrabban előforduló visszasságokat a társadalom szinte valamennyi területén. Ezzel a megállapítással közel azonos Havril tábornok, vezérkari főnök értékelése is a fegyveres erő helyzetéről, aki további vitaalaphoz megfelelő értékelést tett az Észak-atlanti Tanács konferenciáján hazai és külföldi szakemberek előtt a haderőről.

Deák János az elmúlt évben megjelent cikkében a fegyveres küzdelem formáit és fajtáit vizsgálta, valamint a jövő háborújának jellemzőit elemezte. Tanulmányában, országokra vonatkozó pontos utalások nélkül, felvázolta a korszerű fegyveres erővel szemben támasztható követelményeket. Javaslati, hazánk geopolitikai, geostratégiai helyzetéből levont következtetések után, mindenképpen hasznosak lehetnek a témával bővebben foglalkozó szakemberek és kutatók számára.

A nem háborús katonai műveletek – a fegyveres erő tevékenységétől függően – fegyveres és fegyver nélküli műveletekre oszthatók. Ezeknek egy része mind háborús, mind nem háborús műveletként is értelmezhető, különösen azok, ahol kényszerítés eszközeként a fegyver használatára kerül sor a műveletekben – állapítja meg Deák János.³⁵ Az elmúlt évek válságreagáló műveleteit elemezve megállapítható, hogy napjainkra a fegyveres küzdelem bonyolult lett. Tudományos igényű, forma és fajta szerinti csoportosításához, a jellemzők és a megvívásuk módszereinek meghatározásához feltétlenül szükséges a fogalmak pontos ismerete. A Magyar Honvédség jövőbeni alkalmazása szempontjából, a válságreagáló műveletek, a békeműveletek felosztásának, belső összetevőinek, egymáshoz való viszonyuknak az ismerete, követelmény valamennyi állománykategória számára. Különösen fontos ez az ismeret a szakérői-, döntés-előkészítői munkában dolgozó tiszteknek és parancsnokoknak. „*Válságreagáló műveletek alatt értjük: a béke megőrzése, visszaállítása támogatásának különböző formáit, elsősorban a katonai erővel való demonstrálást; a válságmegelőző katonai fellépést, kiemelten annak leghatározottabb formáját – a megelőző csapást; általánosságban a katonai erő alkalmazását*” – írja tanulmányában a szerző. Egyetértve Deák Jánossal, a legnagyobb kihívás, úgy végrehajtani a válságreagáló műveleteket, hogy minél kevesebb legyen a személyi és anyagi veszteség, ne legyenek polgári áldozatok. Ugyanakkor a válságreagáló műveletek tervezése során (a politikai és katonai érdek megfogalmazásakor) hangsúlyozni célszerű, hogy valószínűleg lesznek veszteségek, különösen akkor, ha a válságreagáló műveletek végrehajtásakor a békét ki kell kényszeríteni a szembenálló felek között, vagy abban az esetben, ha csak fegyverrel lehet megfékezni az agresszort. A veszteség még akkor is valószínű, ha mindent elkövetünk a katonák és a lakosság életének megóvása érdekében a feladat végrehajtásakor. Hibás az a nézet, hogy nem lesz saját veszteség, meg tudjuk óvni a lakosság életét és sikeres lesz a művelet. E három követelmény egyszerre nagy valószínűséggel nem teljesíthető – állítja Klaus Naumann, akinek a szakértelme a témában elvitathatatlan.³⁶

*A szakirodalom alapján a Szövetség katonai műveletei a következők: 5. Cikkely szerinti kollektív védelmi műveletek a tagállamok területén. Nem 5. Cikkely szerinti válságreagáló műveletek elsősorban a tagállamok területén kívül. Nem háborús katonai műveletek: humanitárius műveletek, katasztrófák következményeinek felszámolása, kutatás-mentés, nem harci jellegű kiürítés, terrorizmus elleni harc, légtérellenőrzés, felderítő műveletek, információs műveletek, pszichológiai műveletek, katonai segítség és támogatás a polgári hatóságoknak, szankciók érvényesítésének támogatása.*³⁷

Véleményünk szerint ez a felosztás azt jelenti, hogy a Magyar Honvédségnek, vagy néhány szervezetének, egyszerre kell készen lennie mindkettő típusú, de egymástól tartalmában és jellemzőiben alapvetően külön-

³⁴ Kornai János: A nagy átalakulás. Mindentudás Egyetemén elhangzott előadás 2005. december 5.

Havril András: A Magyar Honvédség megfeleltetése a NATO/EU katonai missziók követelményeinek a XXI. század elején. Előadás a parlamentben 2004. november 24.

Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány 2005. 1. szám.

³⁵ Uo.: 10. oldal.

³⁶ Klaus Naumann: Der Gewalt nicht nachgeben. Truppenpraxis 11/1999. 732–742, 799. oldalak.

³⁷ AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations 2-15. oldalak.

höz, feladat végrehajtására a Szövetség keretén belül. Véleményünk szerint, hibás az a nézet, hogy a fegyveres erőnek több lett a feladata, mint korábban. Számszakilag a feladat nem lett több, csak összetettebb, és elsősorban a végrehajtás módja változott meg alapvetően.

Hazánk geopolitikai, geostratégiai helyzetével foglalkozó, mértékadó szakirodalom áttanulmányozása alapján elfogadható az a vélemény, hogy a fegyveres erővel biztosított területvédelem elvesztette korábbi jelentőségét, sokkal inkább az ország érdekeinek védelme került előtérbe. Ugyanakkor célszerűnek látszik megvizsgálni, hogy az esetleges területvédelem feladatát milyen erő lenne képes eredményesen megoldani a jövőben. A vizsgálatot összhaderőnemi keretek között célszerű végrehajtani. Véleményünk szerint ebből a szempontból nem odázható tovább a Szövetségi radarrendszer hazai állomásainak telepítése és működtetése; a korszerű légvédelmi rakétarendszer kialakítása a meglévő dandár humán erőforrására, szakmai felkészültségére, képességére alapozva.

Az említett érdekek védelme – mivel azok néhány kivételtől eltekintve megegyeznek a Szövetség érdekeivel – többnemzeti, összhaderőnemi formában képzelhető el, esetenként honi- és Szövetségi területen kívül. Ez a megállapítás akkor is igaz, ha más tagállam vagy a Szövetség érdeke sérül, és azt kell megvédeni. Többnemzeti, összhaderőnemi műveletekben olyan erőket célszerű felajánlanunk, amelyek távoli hadszíntéren, a speciális követelményeknek is megfelelően, eredményesen tevékenykednek.

A kutatók és szakemberek feladata elemezni, hogy a vezérkari főnök előadásában említett 1-2 dandár (1 dandár és 1 zászlóalj) nagyságú erő milyen kapcsolatban van a fegyveres erő távlati létszámadataival, a technikai eszközök beszerzésével és a védelmi szektorra fordítható költségekkel. Továbbá, a közepes kategóriába sorolt *zászlóalj harccsoport*, amely a Magyar Honvédség „*alapvető harcászati egysége*”, milyen szervezeti lesz minőségi és mennyiségi szempontból. Véleményünk szerint a közepes kategória feltételezi a páncélozott szállítójármű, a páncélozott szállító harcjármű vagy a páncélozott harcjármű; a tábori- és a páncéltörő tüzérség valamint a műszaki eszközök meglétét a szervezetben. Az eszközök rendszeresítése nem képzelhető el a minden körülmények között használható felderítő és tűzvezető képesség nélkül. A szervezetben, a meghatározott idejű, eredményes tevékenységhez támogató és kiszolgáló erőkre is szükség van, különösen akkor, ha a feladatot távoli hadszíntéren kell végrehajtani.

Az elmondottakból kettő javaslat fogalmazható meg: *először*, szükségesnek látszik egy kutatócsoport összeállítása, amely meghatározott időre, a feladat ismeretében; szervezet, létszám, technikai eszköz és költség-elemzést végez. *Másodszor*, a kutatócsoport vizsgálja meg azt is, ha a szervezet (zászlóalj) nem állandó állományú, akkor a feladat megkezdése előtt mennyi idővel szükséges azt összeállítani az előírt képességek megszerzése tükrében. A vizsgálat során célszerű figyelembe venni, hogy a dandár (zászlóalj) képessége magában foglalja a légierő kijelölt erőinek képességét is. Továbbá, ezt a felajánlott közös képességet a Szövetség az ismert módszerrel ellenőrzi az alkalmazás előtt.

A felszerelések, eszközök beszerzésénél két szempont lehet figyelemre méltó: *először*, más tagállamoktól, kölcsönös előnyök alapján vásárolhatók. *Másodszor*, a hazai védelmi ipar képességei.

Véleményünk szerint, az említett dandárt a zászlóalj harccsoportokból célszerű létrehozni, figyelemmel az esetleges nagy távolságban történő alkalmazásra és a szállíthatóságra. Mindezek figyelembevételével sem szabad lemondanunk a már meglévő képességekről (műszaki, vegyi, orvosi stb.), amelyeket olyan helyzetben kell tartani, hogy az megfeleljen a Szövetség követelményeinek is. További vizsgálatot igényel az az elképzelés is, amely a missziók létszámára vonatkozik. A tervezett 1000-1600 fő gondoljuk úgy értendő, hogy ennek a kétszerese pihen, továbbképzéseken vesz részt vagy felkészül a feladatra, az új kiképzési rendszer előírásainak megfelelően. Ebben az esetben célszerű megvizsgálni a vezető (parancsnoki)- és a végrehajtó állomány arányát, figyelembe véve mindazt, amit Richard Florida könyvére hivatkozva mondtunk.

A Külügyminisztérium támogatásával,
a Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány megbízásából készült.
2006. január

Készült: 125 példányban
A kiadásért felel: Dr. Pintér István
Szerkesztési munkák: PR Stúdió May
Nyomdai munkák: CPD Copy Kft.

